

PRVI DIO
DVADESET OSMA
SLAVONSKA NOU DIVIZIJA
U SJEVEROZAPADNOJ HRVATSKOJ
1943. GODINE I U PRVOJ BORBI ZA
OSLOBOĐENJE LUDBREGA

Autor teksta:
STEVO PRAVDIĆ
pukovnik JNA u penziji

GLAVA PRVA
OD DILJA DO LUDBREGA

U drugoj polovini ljeta 1943. godine, Crvena armija vodi odlučujuće bitke radi preuzimanja potpune inicijative na Istočnom frontu; zapadni saveznici se iskrcavaju u Italiji i vode žestoke borbe u Africi; a NOV i POJ, posle teških borbi na Sutjesci, preuzima inicijativu u gotovo svim krajevima Jugoslavije.

U sjevernoj Hrvatskoj, posebno u Slavoniji, oružana borba poprima sve šire razmjere. U istočnoj Slavoniji razgaranje ustanka je sve izrazitije.

Snimljeno maja 1943. godine. S lijeva na desno: 1. Vicko Antić »Pepe« komandant, 2. Radojica Nenezić, zamjenik komandanta 10. (28.) slavonske NO udarne divizije, i 3. Frane Kofler.

Krajem avgusta na Dilju i u istočnoj Slavoniji nalazi se i vodi borbe Deseta NO slavonska divizija. Na njenom čelu tada se nalaze: Vicko Antič — Pepe, komandant, Vlado Janič — Capo, politički komesar, Radojica Nenezić, zamjenik komandanta i Gedeon Geco Bogdanović, načelnik štaba divizije. Pod rukovodstvom ovog štaba, divizija je započela svoj borbeni put 17. 5. 1943. godine kad je formirana.¹ Za tri i pol mjeseca, koliko je proteklo od tog dana, imala je više uspješnih borbi i organizaciono se potpuno učvrstila i sredila.

Dolazak na Dilj i na područje istočne Slavonije imao je za cilj da pomogne i još više podstakne uspješan razvoj NOP u ovom dijelu Hrvatske.

Popuna novim borcima, koji su u rejon Paučja (središte slobodne teritorije tog dijela Slavonije) stizali svakodnevno iz sela kotara Vukovar, Osijek i Vinkovci, također je jedan od razloga dolaska divizije na ovaj teren.

Prije polaska na Dilj, njena Sedamnaesta brigada je imala: 824 boraca i rukovodioca (636 seljaka, 144 radnika i 12 ostalih, a 158 čla-

Snimljeno decembra 1943. godine. 1. Vlado Janič »Capo«, politkomesar, 2. Petar Drapšin, komandant, i 3. Radojica Nenezić, načelnik štaba VI (slavonskog) korpusa.

¹ Deseta slavonska NO divizija NOVH, formirana je 17. 5. 1943. a 17. 10. 1943. preimenovana je u 28. diviziju NOVJ. Udarna je postala 30. 11. 1943. U njenom sastavu tokom 1943. bile su Sedamnaesta i 21. brigada. Sa njima je ona ušla u 1944. godinu.

nova KPJ). Poslije popune sa dobrovoljcima iz sela Negoslavaca (84), Sremskih Laza (51), Markušice (30), Bobote, Belog Brda, Trpinje, Borova, Cepina, Pačetima, Marinaca, Petrovaca, Bršadina, Tenje, Gaboša, Ostrova, Vere i drugih mjesta pomenutih kotareva,² ova brigada je narasla na preko hiljadu i sto boraca i rukovodilaca. Dvadeset prva na oko hiljadu i pedeset drugova i drugarica. Cijela divizija se uvećala za oko 600 novih boraca i tako ojačana krenula na nove zadatke.

Iz rejonu Paučja, Deseta divizija je krenula 30. avgusta ka Požeškoj kotlini. Na tom putu stigla joj je vijest da je 17. brigada, još u julu, proglašena udarnom. U ustaničkom selu Bučju, trebalo je tim povodom da se održi prigodna svečanost, ali ujutro planiranog dana, neprijatelj je prodro od Pakraca i poremetio planirani program. Umjesto u svečani stroj, brigada izlazi na borbene položaje da bi dočekala neprijatelja koji je nastupao sa oklopnim kolima, tenkovima i artiljerijom.

Neprijatelj je silovito krenuo u napad, vršeći juriš za jurišem tokom cijelog dana. Na kraju, brigada je odbila sve napade, a neprijatelju nije preostalo ništa drugo, nego da pokupi stotinak mrtvih i povuče se u uporište. Na bolji način, svoje udarništvo, Sedamnaesta nije mogla proslaviti i obilježiti.

Na putu sa Dilja za Požešku kotlinu, Dvadeset prva brigada je u rejonu Venje—Hrnjavac—Vetovo tučena artiljerijskom vatrom, a u samom Venju naišla na oko 1.000 njemačkih vojnika iz 187. njemačke divizije. Iako iznenađeni ovim susretom, bataljoni su se brzo organizovali i izveli snažan napad, te odbacili neprijatelja i nanijeli mu gubitke, od preko dvadeset poginulih vojnika.

Tokom boravka divizije u Požeškoj kotlini, iz sastava 17. brigade je, po naredenju Štaba korpusa,³ izdvojen čehoslovački bataljon »Jan

² Većina stanovništva sela Vukovarskog, Osječkog i Vinkovačkog kotara, bila je u to vrijeme opredjeljena za NOP. Iz njih su tih dana dolazile u Pauče stotine i stotine novih boraca (isključivo dobrovoljaca), koji su raspoređivani u sve jedinice Drugog korpusa NOVH (slavonskog), pa i u Desetu diviziju (oko 600) i njene brigade. Kasnije je sa ovog terena, u ovu diviziju dolazilo još novih boraca, pa je tako, kroz njen borbeni stroj, samo iz sela Bobote prošlo preko 220 boraca. (To selo je dalo preko 500 boraca u NOV i POJ, od kojih je poginulo za slobodu 105, a imalo je i 247 žrtava fašističkog terora).

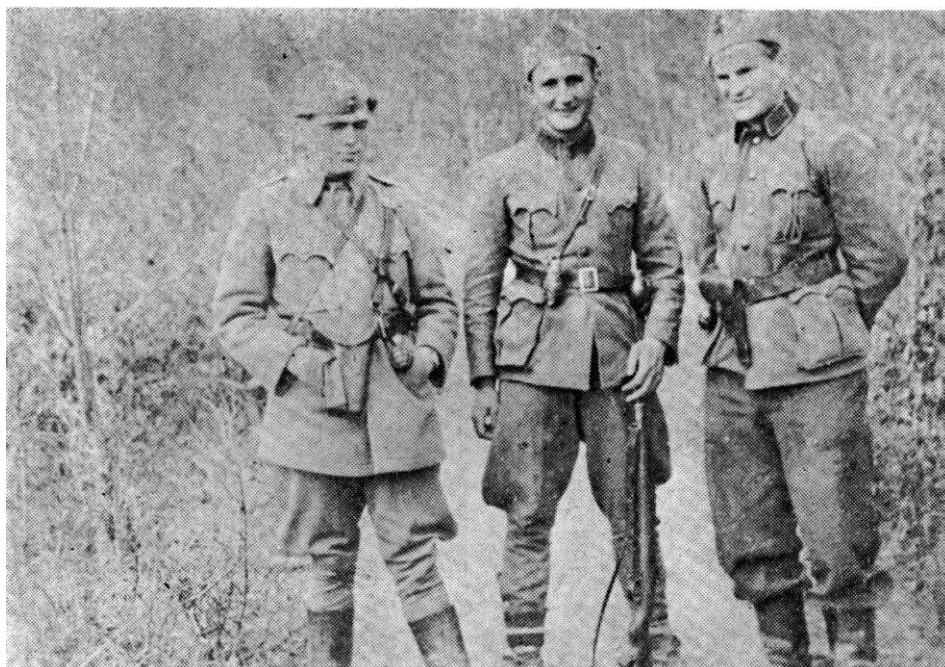
³ Riječ je o Prvom slavonskom korpusu, koji je dva puta mijenjao naziv. U junu 1943. dobiva naziv Drugi hrvatski korpus, a u oktobru 1943. g. Šesti korpus narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije.

Snimljeno u jesen 1943. godine. Gedeon Bogdanović »Geco«, načelnik štaba 10. (28.) slavonske NO udarne divizije.

Žiška z Trocnova«, a odmah zatim formiran je 4. bataljon brigade od po jedne čete iz Prvog, Drugog i Trećeg bataljona. Zahvaljujući tome razlike u kvalitetu boračkog i rukovodilačkog sastava između ovog i ostalih bataljona nije ni bilo.

Za komandanta 4. bataljona postavljen je Zdravko Uskoković, dotadašnji zamjenik komandanta 2. bataljona, a za političkog komesara Stevo Vještica, koji je maja 1944. poginuo kao politički komesar Os-

Snimljeno u proljeće 1943. godine. 1. Nikola Demonja, zamjenik komandanta, 2. Radojica Nenezić, komandant, i 3. Franjo Knebl, zamjenik političkog komesara 17. slavonske NO udarne brigade.

ječke brigade. U isto vrijeme je za načelnika štaba brigade postavljen dotadašnji obavještajni oficir brigade Enci Herbert, koji je na toj dužnosti i poginuo 1944. godine.⁴

Tu, u Požeškoj kotlini, izvršene su i pripreme za marš u Moslavinu, na Kalnik i u Hrvatsko Zagorje, na koji je trebalo krenuti prema NAREDBI Glavnog štaba Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske od 22. avgusta i naređenju Štaba 2. hrvatskog korpusa od 3. septembra 1943. godine.⁵

⁴ Monografija »17. slavonska brigada«, autora Z. Cvetkovića, VIZ Beograd 1978. str. 96—98, sa naznačenim izvorima.

⁵ Izvod iz NAREDBE GS NOV i POH od 22. 8. 1943. na str. 54 publikacije »17. slavonska udarna brigada«, NIO POSLOVNA POLITIKA, 1983. sa naznačenim izvorima i Naređenje II korpusa od 3. 9. 1943. godine, ZBORNIK, Tom V, knjiga 19., str. 30.

U toj naredbi Glavnog štaba Hrvatske je, između ostalog stajalo:

»Vaša nova divizija (X)⁵ treba odmah da krene preko Moslavine za Kalnik i Zagorje.⁶ U samoj Moslavini mora da potpomogne razvitku i jačanju Moslavačkog partizanskog odreda vršeći operacije na teritoriju Moslavine, ostavljajući zaplijenjeno oružje i novomobilisane, sa tog sektora Moslavačkom odredu i dodjeljujući mu potreban broj iskusnog komandnog kadra. Ukoliko postoje mogućnosti treba pristupiti likvidaciji nekih značajnijih neprijateljskih uporišta, kao na primjer Čazme.⁷ Nakon izvršenja ovih zadataka na Moslavini, X divizija treba da krene preko Bilogore u pravcu Kalnika. U prostoru oko Bilogore treba također razviti djelovanje čiji će rezultat biti formiranje Bilogorsko-Bjelovarskog partizanskog odreda⁸ u sastavu 2. operativne zone. Nakon toga produžiti će put za Kalnik i Hrvatsko Zagorje.

Zadaci na tome sektoru sastoje se u pospješenju Narodnooslobodilačke borbe, uvlačenjem hrvatskih masa u našu vojsku, prodiranje što dublje u Zagorje prema zapadu, omogućuje formiranje sa sektora Kalnik jedne nove brigade⁹ i po mogućnosti stvaranje slobodnog teritorija u samom Zagorju. Detaljne upute za djelovanje na tom sektoru imade Štab II operativne zone.

Čitav ovaj pokret X divizije preko Moslavine, Bilogore, Kalnika i Zagorja ne smije da imade karakter užurbanosti, nego treba ići za tim da operativno i političko djelovanje bude solidnije izvedeno, sa trajnijim karakterom imajući u vidu potrebe i važnost razvoja Narodnooslobodilačke borbe u tim područjima. Treba težiti da ovo djelovanje stvori potrebne uslove za razvijanje i osamostaljenje jedinica II operativne zone. Tek nakon ovakvih uspjeha moći će se X divizija uklopiti sa tog sektora.¹⁰

Za vrijeme ovoga pokreta i izvođenja operacija oružje će se raspoređivati od strane Štaba II operativne zone, čije jedinice moraju imati prioritet u tome pogledu, a svi mobilisani pripadat će jedinicama II zone.

Sa X divizijom direktno će rukovoditi, počevši od Moslavine, Štab II operativne zone, kome upućujemo radio stanicu za povezivanje sa nama. Također šaljemo šifru i karakteristike po kojima treba vaš štab uspostaviti radio vezu sa Štabom II operativne zone.

Napominjemo, da X divizija na svom putu treba da se koristi iskustvima koja je stekla XII divizija ...«

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:
V. Bakarić, v. r.

Komandant:
Ivo Rukavina, v. r.

⁵ Formirana 17. 5. 1943. »Građa«, knj. V, dok. 130, str. 297.

⁶ Krenula je 6. septembra 1943. iz Požeške kotline u Moslavinu.

⁷ U sadejstvu sa Moslavačkom NO brigadom i Moslavačkim NOFO, uporište u Čazmi je likvidirala 28. 11. 1943. godine.

⁸ Bjelovarski NOPO formiran 13. 09. 1943. godine.

⁹ Formirana septembra 1943, kao Druga NO brigada II OPZ.

¹⁰ Do početka decembra divizija je na teritoriju II OPZ, zatim u Turopolju, odakle se vraća krajem decembra, a januara 1944. vraća se u Slavoniju.

Na put za Moslavinu X divizija je krenula 6. 09. 1943. godine preko Psunja i Trokuta (prostor oivičen komunikacijama: Pakrac — Banova Jaruga — Novska — Okučani — Pakrac), a u prva Moslavačka sela stigla je 9. septembra ujutru. Rogoža, Velika i Mala Bršljanica, Krivaja i Šimljana, prva su sela na ovoj teritoriji, u kojima boravi i odmara se 17. udarna brigada.

Istovremeno, Dvadeset prva brigada se smjestila u sela Veliki Popovac i Šumarica, gdje je pored obezbjeđenja i odmarala se od napornog puta koji je prešla.

O toku marša i dolasku divizije na područje Moslavine, kao i o daljim namjerama, njen štab odmah obavještava štabove 2. hrvatskog (slavonskog) korpusa i Druge operativne zone Hrvatske⁶.

Nakon dva-tri dana odmora, Deseta divizija kreće u prvu akciju na novom terenu. To je bio napad na neprijateljsko uporište u Hercegovcu, koji je branila tzv. Poljoprivredna bojna (bataljon) i 9. satnija (četa), 3. gorskog zdruga⁷, a izvršen je noću 11—12. 09. 1943. od strane 17 udarne i djelova 21. brigade. Zbog nekih propusta u napadu i zamora jedinica, uporište nije u potpunosti likvidirano, ali je ipak postignut značajan uspjeh, jer je zarobljen prilično veliki plijen: 176 pušaka, 4 mitraljeza, 21.000 komada metaka i dosta razne druge vojne opreme. Zarobljeno je 160 domobrana i 3 oficira.

Od čitavog plijena u brigadi je zadržano samo 19 pušaka, a sve ostalo u duhu naredbe Glavnog štaba Hrvatske, predato je Komandi moslavačkog područja⁸.

Dva dana kasnije, tj. 14. septembra, Sedamnaesta je na novom zadatku: obezbjeđuje akciju predaje domobrana iz uporišta Popovača, a koju su ugovorili komandant II operativne zone Vladimir Matetić i politički komesar X divizije Vlado Janić⁹ sa bojnikom (majorom) Bradač Milanom zapovjednikom iz tog uporišta. Na stranu NOV, bojniki Bradač je tada preveo 180 domobrana i nekoliko oficira i podoficira. Oni su sa sobom ponijeli 150 pušaka, 4 puškomitraljeza, 4 teška mitraljeza, 2 minobacača (laki i teški), 30.000 komada metaka, 210 mina za minobacače, tridesetak bombi i dosta druge vojne opreme. Žandare u uporištu su Bradačevi domobrani razoružali, ali nije im uspjelo da i ustašku satniju uvuku u klopku, jer je ustaški poručnik Nikola Rukavina njen zapovjednik nešto naslutio i, umjesto u naređenom pravcu, otišao Nijemcima na željezničku stanicu Popovača¹⁰.

Većina ovog naoružanja (105 pušaka, 6 mitraljeza, 1 minobacač i dr.) **kao i poslije akcije na Hercegovac**, predato je Moslavačkom pod-

⁶ Zbornik, tom V, knj. 19, dok. 108 (izvještaj štaba X divizije) i Zbornik, tom V, knj. 19, str. 121 (obavještenje Štaba II operativne zone štabu 2. korpusa o dolasku 10. divizije u Moslavinu).

⁷ Zbornik, tom V, knj. 19, str. 656 (izvještaj zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva o napadu 17. part, brigade na Hercegovac).

⁸ Zbornik, Tom V, knj. 19, str. 332 i Arhiv Voj. ist. inst., a. NOR Kutija 1129, reg. br. 56—1 (izvještaj štaba divizije i naređenje Štaba 17. brigade za prestanak napada na Hercegovac, sa ocenom izvršenja zadatka).

⁹ General-pukovnici JNA u penziji.

¹⁰ Radi se o 3. bojni 5. gorske pukovnije kojom je komandovao Bradač. Zbornik, Tom V, knj. 19, str. 663 (izvještaj zapovjedn. 1. gorskog zdruga).

ručju i odredu. Njima je predat i dio plijena 21. brigade poslije akcije na žandarmerijsku posadu u Ivanjskoj, radi snabdijevanja oružjem novih partizanskih jedinica koje je trebalo formirati. Tako su jedinice X divizije svojim borbenim dejstvima i naoružanjem otetim od neprijatelja, pomogle formiranju Moslavačke brigade 21. 09. 1943. godine.

I sam boravak X divizije na tom području, a pogotovu njeni uspjesi u borbi i uticaj tih uspjeha na narod, veoma su zabrinjavali neprijatelja i nagonili ga na protivakcije kad god je za to imao snaga. Radi toga su jedinice divizije bile u stalnoj borbenoj gotovosti, a sa neprijateljem su se sukobljavale vrlo često. Tako je 21. NO brigada cio dan 18. 09. 1943. vodila tešku borbu sa Nijemcima i domobranima u rejonu sela Ivanjske i Berek, a Sedamnaesta joj je pritekla u pomoć izvršivši sa 1. i 2. bataljonom udar u bok neprijatelja u rejonu sela Martinec¹¹.

Poslije ovih i još nekih uspješno okončanih borbi i sukoba u Moslavini, o kojoj se opširnije govori u monografiji »17. slavonska udarna brigada« (autora Z. Cvetkovića, VIZ Beograd 1978.) i »21. slavonska udarna brigada« (autora B. Bosiočića, VIZ Beograd 1981. godine), jedinice X divizije su krenule u pravcu Bilogore. Zbog lošeg puta marš je bio veoma naporan, a prelaz preko rijeke Česme, zbog porušenih mostova, težak. Dešavalo se da borci i konji zapadaju u blato i padaju s mosta u vodu. Unatoč svega pokret se nije prekidao i završen je kako je i predviđeno. U selima Kabal i Ivančani, razmjestila se 17, a u selu Vukšinac 21. brigada.

U tom rejonu brigade su se zadržale 20. i 21. 09. 1943. Pored od-mora, vršene su vojne i političke pripreme za napad na neprijateljsko uporište u Sv. Ivan Žabno, koje je razdvajalo kalničku i moslavačku slobodnu teritoriju. To uporište je držao neprijatelj sastavljen od domaćih ustaša, gestapovaca i žandarma, koji su terorisali sva okolna mjesta — sela. Napad na uporište Sv. Ivan Žabno i njegovo likvidiranje, imali su s toga veći politički nego vojni značaj. Izvela ga je Dvadeset prva brigada, koja je prethodnih dana formirala svoj 4. bataljon sa komandantom Simom Đermanovićem i političkim komesarom Franjom Novakom na čelu, a imala je oko 700 boraca i rukovodilaca na licu i 180 članova KPJ. Borba za uporište, koja je počela 21. 09. u 23h, okončana je poslije grčevitog otpora ovih zlikovaca tek 22. 09. 1943. u 19h¹².

Obezbjeđenje ove akcije od Bjelovara i Križevaca, vršila je 17. udarna brigada, koja je imala oštre borbe sa jakim neprijateljskim snagama, koje su pokušavale da se probiju iz Bjelovara u Sv. Ivan Žabno i pomognu tamošnjoj posadi. Neprijatelj je bio vrlo uporan da se probije, ali dobro organizovana i aktivna odbrana Sedamnaeste bila je nesavladiva. Na kraju, neprijatelj odustaje od proboja i povlači se u polazni garnizon, plativši skupo svoju namjeru.

¹¹ Arhiv Voj. ist. inst., a. NOR, kutija 1129, reg. br. 2—2 (zapovjest Štaba 17. udarne brigade od 18. 09. 1943. za napad na neprijatelja).

¹² Zbornik, Tom V, knj. 20, dok. 5, str. 17. i 18. (Izveštaj Štaba 10. divizije od 1. 10. 1943. Štabu II korpusa NOV i POH).

Opširnije o napadu i borbi 21. brigade u Sv. Ivan Žabno, govori se u knjizi »21. slavonska udarna brigada« B. Bosiočića, VIZ, Beograd, 1981.

Ukupni gubici neprijatelja u akciji na Sv. Ivan Žabno i na zasjedama 17. brigade bili su preko 70 izbačenih iz stroja i 32 zarobljena (24 žandarma i 8 gestapovaca). Zaplijenjeno je 87 pušaka, 1 puškomitraljez, 4.000 metaka i dosta odjevne i druge vojne opreme¹³. Veći dio, kao i ranije, predat je jedinicama Druge operativne zone.

Narednih nekoliko dana 17. brigada je provela u selima V. Poganac i V. i M. Rasinica, odnosno, držeći položaje u tom rejonu, jer je neprijatelj vršio česte ispade. Dvadeset prva je za to vrijeme bila u selima Ladislav, Vječeslav, Trnovac i Široko selo odakle je išla na rušenje željezničkih pruga. Dvadesetog i dvadesetšestog septembra je na primjer porušila preko 10 kilometara pruge i tt veza između Koprivnice i Križevaca: Pored toga neprijatelju su pripremane zasjede, kao što je bilo 26. septembra, kada je 3. bataljon 17. brigade kod sela Rasinice, dočekaio jednu ustašku kolonu iz Ludbrega. Ona je krenula u pljačku i napad na partizanske položaje u Dugoj Rijeci. Tu je, uz sadejstvo 2. bataljona Kalničkog odreda, neprijatelj razbijen i uz osjetne gubitke nateran na povlačenje. Izgubio je, pored ostalog, 1 puškomitraljez, više pušaka i dosta municije i druge opreme.

Samo dan kasnije, tj. 27. 09. 1943, Sedamnaesta obezbjeđuje napad na uporište Varaždinske Toplice, koji je povjeren brigadi »Braće Radić«. Zasjede je držala na pravcima od Zagreba i Ludbrega i na tim položajima je ostala sve do 29. 09. 1943. Sem manjeg sukoba sa feldžandarmima koji su bježali iz uporišta (zarobila 22 sa jednim mitraljezom i ličnim naoružanjem), drugih borbi za vrijeme osiguranja akcije na Toplice, brigada nije imala¹⁴.

Istog dana, 21. brigada je vršila jedan neuspješan i nedovoljno pripremljen napad na rudnik Glogovac »Mirna«, koji je branilo oko 180 vojnika sa 3 puškomitraljeza, dobro ukopanih i pripremljenih za borbu.

Nakon povlačenja sa svojih položaja — uveče 29. septembra, dio 17. brigade je odmarao, a glavnina se nalazila na položajima radi predupređenja novih ispada neprijatelja. U isto, vrijeme, brigada se sredivala i pripremala za nove zadatke i borbe koje su bile na pomolu. Iako naredjenja još nije bilo, svi u brigadi su naslućivali da se priprema napad na neko od većih uporišta. Vjerovalo se da će to biti Ludbreg, o čemu se pronosio glas i među borcima i među rukovodiocima. No, nije se dugo nagađalo.

Dvadeset prva brigada je nakon povlačenja sa Glogovca, također obezbjeđivala određene joj pravce i dijelom se odmarala, ali i vršila ozbiljnu kritičku analizu neuspjelog napada na Glogovac. U toj analizi, štab divizije je ozbiljno ukazao na obaveznost odgovornog pristupa i potpunih priprema svake akcije, bez obzira na neprijatelja.

¹³ Arhiv VII, a. NOR, kutija 1129, reg. br. 8—1/2 (zapovjest Štaba 17. brigade za poštavljanje zasjeda i rušenje pruge dijelom snaga).

¹⁴ Zbornik, tom V, knj. 20, dokumenti 5 i 54 (izvještaji štabova 10. divizije od 1. 10. i li operativne zone od 8. 10. 1943. o borbama divizije od 20. — 30. septembra 1943. g.) i Arhiv VII, a. NOR, reg. br. U—3, kutija 1137.

GLAVA DRUGA
PRVA BORBA ZA OSLOBOĐENJE LUDBREGA
3. 10. 1943. GODINE

1. Zadaci jedinica u borbi za oslobođenje Ludbrega

Prvog oktobra 1943. godine, Štab II operativne zone izdaje zapovijest za napad na Ludbreg, a na osnovu nje, zapovijest za napad još istog dana izdaje i Štab 10. divizije. Drugog oktobra, štabovi bataljona Sedamnaeste dobijaju naređenje za napad na Ludbreg iz štaba svoje brigade¹⁵.

U zapovijesti Štaba Zone je istaknuto da se u neprijateljskom uporištu Ludbreg, nalazi jedna bojna domobrana i 150 gestapovaca, a vjerovatno i jedna satnija ustaša; na željezničkoj stanici Ludbreg nalazilo se 50 domobrana sa 4. puškomitraljeza, u »Starom Gradu« jedna pješaka i jedna mitraljeska satnija sa dva teška minobacača, oko »židovskog templja« jedna satnija domobrana, u Keršnerjevoj kući 50 žandara, kod pošte 6 domobrana i u osnovnoj školi 150 feldžandara pod komandom Nijemaca, te oko 120 ustaša u gostioni »FIZIR« (nije sasvim provjereno). Posebnih utvrđenja u uporištu nema, ali oko utvrđenih tačaka postoje rovovi i žičane prepreke. Štab zone navodi, da moral domobrana nije na visini i vjeruje da su skloni predaji, a za ustaše, žandarme i gestapovce kaže da su pravi zlikovci. U okolnim uporištima: (Varaždin, Koprivnica, Križevci) nalazilo se preko 3.000 neprijateljskih vojnika — domobrana, ustaša, gestapovaca i žandarma.

»Za oslobođenje Podravine i prodiranje u Međumurje od ogromne je važnosti da se likvidira i osvoji uporište Ludbreg« (kaže se u zapovijesti Štaba II OPZ). »Jedinice 10. divizije NOV Hrvatske u zajednici sa brigadom »Braće Radić« i Kalničkim partizanskim odredom, napasti će i uništiti će neprijateljsku posadu u Ludbregu. Napad će se izvršiti na dan 2. 10. 1943. u 24. časa«.

Dalje se preciziraju zadaci jedinica u ovoj borbi. Glavni zadatak — likvidacija uporišta — povjerava se Sedamnaestoj udarnoj brigadi. Dvadeset prva ima zadatak da osigura akciju od Koprivnice, a brigada »Braće Radić« od Varaždina i Varaždinskih Toplica na liniji: Leskovac — Golo Brdo — Jalžabet — Lug K. 160 — Šemovec. Kalnički partizanski odred, dobio je zadatak da vrši osiguranje od Križevaca, a Bjelovarski da pritiskom prema Koprivnici, i tokom noći uznemirava neprijatelja u tom uporištu.

¹⁵ Zbornik, tom V, knj. 20, dok. br. 7 (Zapovjest II OPZ), Arhiv VII, a. NOR, reg. br. 16—2/2, k. 1129, i reg. br. 16—6/2, k. 1129 (Naređenja za napad štabova 10. divizije i 17. NOU brigade).

Način održavanja veza između štabova i jedinica precizno je razrađen, određena je lokacija sanitetskih previjališta, u selu Slanje previjalište Zone, a u selu Globočec previjalište X divizije, mjesta štabova — i zone i divizije — noću u selu Kućan, a danju na k. 155, i način evakuacije plijena.

Na kraju zapovijesti Štab zone upozorava da se napad neće prekidati dok uporište ne bude potpuno likvidirano, a da i poslije toga sve jedinice moraju ostati na svojim mjestima. Zatim se kaže: » .. sav eksploziv koji se nalazi kod brigade »Braće Radić« i Kalničkog p. odreda dostaviti u Štab 17. brigade. Sa eksplozivom uputiti najbolje minere iz tih jedinica, sa aparatima za paljenje.

Brigada »Braća Radić« za rušenje mosta na rijeci Plitvici ispod sela Vrbanovec koristiti će avionsku bombu od 50 kg i 20 kg eksploziva«.

Na značaj ukopavanja boraca na položajima i odnos boraca i rukovodilaca prema narodu, skrenuta je ozbiljna pažnja. Naglašena je želja da svaki dodir boraca i naroda urodi plodom na približavanju narodnooslobodilačkoj borbi.

Računajući na to, da će Štab X divizije posvetiti izuzetnu pažnju razradi zadatka Sedamnaeste brigade koja je u glavnoj ulozi, Štab II operativne zone detaljnije razrađuje zadatke jedinica na osiguranju, a naročito brigade »Braće Radića« procjenjujući da bi na njenom sektoru moglo doći do jačeg pritiska neprijatelja. U tom smislu kao pomoć ovoj brigadi u svojstvu komandanta tog sektora određen je zamjenik komandanta X divizije Radojica Nenezić sa štabom u selu Vrbanovec. Komesar tog štaba bio je Marko Belinić, a načelnik Rade Bulat¹⁶.

Dobivši zapovijest Štaba zone, Štab X divizije odmah pristupa njegovoj razradi i još u toku dana (prvog oktobra) dostavlja svoju zapovijest za napad na Ludbreg — Sedamnaestoj i Dvadeset prvoj brigadi. U toj divizijskoj zapovijesti, najdetaljnije je razrađen zadatak 17. udarne brigade, kojoj je određeno i kako i koliko snaga da upotrebi za ovaj zadatak. To je Štabu brigade olakšalo da se uglavnom posveti pripremi jedinica za napad i razradi zadatka sa štabovima bataljona i komandama četa. Naravno da će i taj štab precizirati neke stvari kao, na primjer, odrediti jedinice za pojedine (od divizije utvrđene) pravce i zadatke.

Zadaci bataljona Sedamnaeste udarne brigade prema divizijskoj i brigadnoj zapovijesti, određeni su i precizirani na sljedeći način:

I bataljon:

Iz mjesta koncentracije u selu Slanje kreće se cestom za Ludbreg do istočnog dijela sela Hrastovsko, gdje napušta ovu cestu i preko k. J60 na cesti Poljanec — Ludbreg produžava ka južnom dijelu sela Selnik i dalje kroz njega prema Ludbregu, u koji ulazi sa severoistočne strane, sjeverno od Kapele Sv. Antun i lijevo od rijeke Bednje sa zadatkom da likvidira neprijateljska uporišta u domobranskoj vojarni (150 voj-

Zbornik, tom V, knj. 20, dok. br. 7, str. 30. do 35. (Zapovijest Štaba II operativne zone od 1. listopada 1943. god. za napad na Ludbreg, izdata 10. diviziji, brigadi »Braće Radić« i ostalim podređenim jedinicama).

nika) i školi (200 vojnika), koja treba da napadne sa po jednom i pol četom. Jednom desetinom iz čete koja napada vojarnu likvidirati rov koji povezuje ovu i zgradu gestapoa.

II bataljon:

Iz rejona svog razmeštaja kreće, preko sela Slanje, istim pravcem kao i I bataljon, s tim, što od Hrastovskog produžava i dalje cestom za Ludbreg i na 1 kilometar od istog napušta cestu i sa dvije čete (1. i 2.) ulazi u međuprostor između ove i ceste Poljanec — Ludbreg, sa zadatkom da se otuda uvuku u uporište i dohvate zgrada oko ustaškog logora. Jednim vodom likvidirati sedište logora, a zatim cijelom četom se privući ustašama i pristupiti njihovoj likvidaciji. Drugom četom se privući gestapovskoj zgradi i nju likvidirati. Treću četvu uputiti za 1. bataljonom sve do prelaza pruge i prije istog se odvojiti od pravca nastupanja 1. bataljona, te sa sjevera ući u uporište i likvidirati poštu, rov i zgradu pored pošte sa 40 domobrana. Po likvidaciji ovog uporišta četa ulazi u sastav bataljona i pomaže likvidaciju ustaškog i gestapovskog uporišta, koje napadaju 1. i 2. četa.

III bataljon:

Sa svojih položaja preko sela Hrastovskog i Kućana kreće ka jugozapadnim dijelom Ludbrega i upada u uporište između rijeke Bednje i ceste Ludbreg — Hrastovsko sa zadatkom da: 1) jednom četom ojačanom vodom likvidira rovove od mlina do Bednje, obilazeći ih i napadajući sa leđa i njih i »vojničku kuću« iza rovova, a po likvidaciji istih, koristeći zgrade ispod žandarmerije, napasti i uništiti posadu preko rijeke Bednje na putu za Koprivnicu. Nakon toga, udarom s leđa potpomoći jedinice 2. bataljona koje napadaju ustaške zgrade. 2) jednim vodom u selu Kućan pređe na desnu obalu Bednje i u blizini raskrsnice Ludbreg — Kapela — Koprivnica postavi zasjedu okrenutu ka Ludbregu i spriječiti da bilo ko izbjegne iz uporišta, a i pomogne u likvidaciji bunkera (posada) na mostu — sa suprotne strane. 3) jednom četom preko Kućana i Hrastovskog, ubaciti u sjeverozapadni ugao prostora između cesta Ludbreg — Hrastovsko i Ludbreg — Poljanec, privući se žandarmerijskim kasarnama i pristupiti likvidaciji istih. Imati pri tome u vidu da u uglu ovih cesta postoji jedna kuća iz koje se može, bombama, likvidirati bunker ispred žandarmerije, koji je na ulici.

IV bataljon:

Sa jednom četom, ojačanom jednim vodom, krenuti prema Ludbregu, istim pravcem kao i 1. bataljon i ispod k.160 preći cestu i uputiti se ka željezničkoj stanici (50 domobrana), koju napasti sa sjeveroistočne strane i likvidirati je. Toj četi pridati top i oba minobacača u cilju što bržeg izvršenja zadatka poslije čega će biti pridani jedinicama koje napadaju ustašku, gestapovsku i žandarmerijsku zgradu. Sa ovom četom uputiti i zamjenika komandanta bataljona, a ostale snage bataljona na čelu sa štabom — uputiti u divizijsku rezervu (kod štaba divizije).

Divizijskom zapoviješću za napad precizirano je i slijedeće:

1) — da se brigada »Braće Radić« ojačava jednim bataljonom 21. brigade, antitenkovskim mitraljezom¹⁷ i pt puškom 17. udarne brigade,

¹⁷ Ovaj protivenkovski (engleski) mitraljez, kalibra 12,7 mm, donijela je 17. NO brigada pri svom povratku iz Banije krajem jula 1943. god. Sa njim je u brigadu »Braća Radić« upućen i Milivoje Milinović, komandir mitraljeskog voda 2. bataljona Sedamnaeste brigade.

(pt nišandžija je bio Mađar Antun Major iz poznate pakračke porodice, koja je cijela bila uz NOP i koji je rat završio kao komandir čete u 17. brigadi);

2) — da brigada »Braće Radić«, mora dobro organizovati položaje za odbranu, isturena osiguranja i izviđanja, rušenja i prekopavanja, održavanje veze i manevrisanje u odbrani;

3) — da će 17. brigadi iz brigade »Braće Radić« i Kalničkog NOPO stići eksploziv, minerali i aparati za paljenje eksploziva;

4) — da će se štab divizije nalaziti zajedno sa Štabom II OPZ u selu Kućan i da tamo treba da se javi i Četvrti bataljon Sedamnaeste (bez čete i voda) u ulozi divizijske rezerve, a preko dana ovi štabovi će biti na k. 155;

5) — da štab 17. brigade bude u prvim kućama sela Kućan (prema uporištu), a kasnije u prvim zapadnim kućama Ludbrega u blizini groblja;

6) — da veza u svako doba mora biti u potpunosti sigurna i da će se, pored kurirske-peške i na konjima, sa 21. i brigadom »Braće Radić« održavati putem radio-stanica, a sa 17. brigadom telefonom.

Na kraju je naglašeno da sve jedinice na zadacima osiguranja moraju biti na svojim mjestima 2. 10. 1943. godine do 23.30h, da napad mora početi na vrijeme i istovremeno i da do tada (24.00h) treba prekinuti i tt veze Ludbrega sa Varaždinom i Koprivnicom.

Veoma ozbiljno je ukazano i na pravilan odnos boraca i jedinica prema narodu, »jer narod Podravine i okoline Varaždina gleda na našu vojsku sa simpatijama«.

Svojom zapovješću za napad, Štab 17. brigade je precizirao još neka pitanja, kao na primjer dolazak vodiča u jedinice, održavanje sigurne veze između i unutar jedinica, način sprovođenja zarobljenika i evakuacije plijena (ratnog materijala brigada, a ostalog organi Kalničkog NOPO), koji se u vrijeme borbe, ni u toku evakuacije uopšte ne smije prisvajati. Dato je i uputstvo za podjelu benzina za paljenje, znaci raspoznavanja i obavještenja o tome koja se jedinica nalazi na kom pravcu na osiguranju akcije, te da borba mora trajati do potpune likvidacije uporišta.

Ovdje valja naglasiti i ono što je, u svom posebnom pismu uz naređenje za napad, istakao komandant divizije Vicko Antić. Između ostalog on kaže: »Ovo će biti jedna od najvećih akcija 17. brigade, a bez sumnje i jedna od najvažnijih — kako politički tako i vojnički — u ovom kraju, sa čijim se izvršenjem oslobađa veliki dio Podravine, neprestano teroriran od ustaških i njemačkih hordi, ... čija je uvijek polazna baza bila baš Ludbreg«. I prije četiri dana popalili su D. i M. Rijeku, Ribnjak i Rasinicu. »Oni su, kako smo saznali, dobili zadatak da popale sva srpska sela u ovom kotaru ... Mi to nećemo dozvoliti .. Napad mora uspjeti 100%«.

Komandant divizije zatim ukazuje na sve što treba pripremiti od materijala, kako pripremiti ljudstvo za oštru borbu, na oprez, inicijativu, budnost i odnos prema narodu, te da se sa zadacima i svim onim što se traži i očekuje od ove borbe upoznaju svi rukovodioci i borci.

2. Pripreme za napad

U vrijeme izdavanja zapovijesti i naređenja za napad, 17. brigada je bila razmještena u selima Svibovec, Leskovec i Slanje, a kada se za zapovijest saznalo, u brigadi je sve uzavrelo. Razrađivani su zadaci i plan napada u štabovima bataljona, komandama četa i sa nižim starješinama, a borcima je objašnjavan značaj predstojeće akcije i što od nje očekuje i Zona i Divizija i Brigada, a posebno, od neprijatelja, ugroženi narod. Borci su upoznati sa svim onim što je, iz naređenja pretpostavljenih komandi, trebalo da znaju — kako zbog opšte orijentacije, tako i zbog sigurnosti u borbi. Vojničke i materijalne pripreme su brižljivo izvršene. Održani su partijski i skojevski sastanci i određeni zadaci i zaduženja komunistima. Bilo je i nešto odmora, pa su pred polazak na zadatak, jedinice zaista bile potpuno spremne, a borbeni moral na zavidnoj visini. Dalji tok događaja je to i potvrdio¹³.

Sedamnaesta udarna brigada je tih dana i inače bila u punoj borbenoj gotovosti. Na dan 1. oktobra te 1943. godine, u njenom borbenom stroju je bilo 937 drugova i 95 drugarica, a na spisku još 135 muškaraca i 30 žena, ali su bili van stroja zbog ranjavanja, bolesti ili po raznim zadacima. Prvi bataljon je brojao 296, Drugi 317, Treći 266 i Četvrti 214 (sve po spisku) boraca. Socijalni sastav je izgledao ovako: 921 seljak, 142 radnika i 34 ostalih¹⁹. Članova KPJ brigada je imala 316, ili oko 27% sastava. Sa članovima SKOJ-a, kojih je bilo više nego članova KPJ i kandidatima za člana KPJ, brigada je u svojim redovima imala 2/3 komunista i skojevaca.

Pokret od Slavonije do Zagorja i sve borbe koje je brigada za to vrijeme vodila, završeni su uspješno. Od Dilja dovde, navodi politički komesar Sedamnaeste brigade u svom desetodnevnom izvještaju²⁰, ... »popuna... sa Sremcima se potpuno uklopila, tako da se razlika između starijih boraca i njih i ne vidi«,... Kulturno-prosvjetni rad, iako je zbog čestih pokreta popustio, još uvijek je solidan i stalno prisutan. »Politička svijest naših boraca je na dobroj visini« .. Borci poznaju sve osnovne stvari iz naše borbe i uspješno objašnjavaju liniju naše borbe — narodu s kojim se svakodnevno sreću. Odnos prema narodu je vrlo dobar. A i međusobni odnosi boraca, i nacionalni, u svakom pogledu su dobri. Svi komandanti i komesari bataljona i njihovi zamjenici i komandiri i komesari četa su dobri. Ta ocjena važi i za niži starješinski kadar (kako se govorilo za vodne rukovodioce i desetare), međutim, među njima ima i nedovoljno iskusnih drugova, a i nekih »mlitavih«, ali »u cjelini kadar je dobar i pouzdan.« Na kraju izvještaja politkomesar ističe da je brigada u Moslavini primljena dobro i da narod u Podravini i na Kalniku na borce NOV gleda sa simpatijama.

Treba istaći da je na borbenu spremnost i moral jedinica, pored veoma dobrog stanja i dobrih priprema za predstojeću borbu, znatno

¹⁸ Naređenje za napad na Ludbreg X divizije i 17. udarne brigade, Arhiv VII, a. NOR, k. 1129, reg. br. 16—2/2, 1[^], i 16—6/2.

¹⁹ Arhiv VII, a. NOR, k. 1130, reg. br. 34—2/4 i reg. br. 22/2.

²⁰ Arhiv VII, a. NOR, k. 1131, reg. br. 17—1/10 izvještaj politkomesara 17. NOU brigade od 1. oktobra 1943. godine.

uticao i povoljan razvoj događaja na Istočnom frontu i našem unutrašnjem frontu poslije kapitulacije Italije.

3. Tok i rezultati borbe za Ludbreg

Napad na Ludbreg počeo je po planu i u određeno vrijeme. Prvi, 2, 3. i ojačana druga četa 4. bataljona napali su silovito i za osam sati grčevite borbe, od 00.00 do 08.30 sati 3. 10. 1943. likvidirali su uporište Ludbrega. Svoj zadatak, kako se kaže u izvještajima Štaba II operativne zone Glavnom štabu NOV i POH i Štaba X divizije Štabu II slavonskog korpusa²¹, Sedamnaesta udarna brigada je izvršila sto odsto.

Događaji u Ludbregu, prema izvještajima jedinica brigade, na pravcima njihovog dejstva, tekli su u osnovi ovako:

Zapovijest za napad na Ludbreg, 1. bataljon je dobio 2. oktobra u 10 sati prije podne, a na zadatak je krenuo u 21 sat istog dana. Na školu i vojarnu napao je u 00.10 po ponoći (3. oktobra), ali.. u prvom jurišu na odbranu domobranske vojarne i škole bataljon nije uspio. Žestokom koncentrisanom mitraljeskom i minobacačkom vatrom i bombama, odbačen je uz prilične gubitke. No, bataljon nije bio pokoleban. Poslije kratkotrajnog sređivanja i pripreme, 1. bataljon ponovo polazi u napad i uporno se bori za objekte koje mora zauzeti. Neprijatelj se očajno brani, ali u zorp, kada je u centru uporišta prodro 3. bataljon i pokolebao odbranu Alkazara krenulo je brže i kod 1. bataljona, pa je i on do 08.20 sati dobijeni zadatak u potpunosti izvršio²².

Tokom napada 1. bataljon je zarobio 39 domobrana i gestapovaca, a veći broj ubio i ranio, a iz njegovih redova bilo je 7 poginulih i 23 ranjena druga i drugarica. Zaplijenjeno je 70 karabina, 1 mitraljez i 2 laka minobacača, 5.000 komada metaka, 120 odijela, 60 pari cipela i dosta razne druge opreme.

Moral i borbenost bataljona u ovoj teškoj borbi bili su na visini. Novi borci (Sremci) kaže se u izvještaju bataljona, ponijeli su se vrlo dobro i potpuno se prilagodili jedinicama.

Poslije ove akcije, 1. bataljon je ostao u Ludbregu do 20h 5. oktobra. Tu je organizovano unutrašnje obezbjeđenje i osiguranje i evakuisao je plijen, a onda krenuo prvo u rejon Cvetkovca, a potom 7. 10. 1943. godine u 20.30h u rejon sela Selnik radi pojačanja spoljnog obezbjeđenja oslobođenog Ludbrega.

Drugi bataljon je spoljnu odbranu neprijatelja probio lakše nego 1. bataljon, i odmah je prešao u napad na »svoje« uporišne tačke, prodirući ka centru grada uz neprestanu i srčanu borbu. Sve dobijene zadatke bataljon je uspješno izvršio, unatoč vrlo uporne odbrane neprijatelja. Na ovom pravcu dejstva protivnik je imao oko 20 poginulih, više ranjenih i 60 zarobljenih. Zaplijenjeno je 65 pušaka, 2 PA mitraljeza, dosta municije i druge vojne opreme. Po završenoj borbi u uporištu,

²¹ Zbornik, tom V, knjiga 20, dok. 48 i 54 (izvještaji štabova 10. divizije i II operativne zone o napadu na Ludbreg).

²² Arhiv VII, a. NOR, kutija 1136, red. br. 4—30 i 32/2 (Bojne relacije 17. brigade) i kutija 1132, reg. br. 9—1/1 (Izvještaj Štaba 1. bataljona Sedamnaeste brig. od 9. 10. 1943.).

2. bataljon je upućen na zasjedu radi pojačanja osiguranja od Varaždina²³.

Iz bataljona su teže ranjeni: Jakovljević Đuro — zamjenik komandanta bataljona, Milaković Zdravko, Sušić Branko, Mejandžić Duro, Gašparović Stevan, Šević Milorad, Popović Lazo i lakše Dmitrović Jovan i Polak Ferdo. Poginuli su drugovi: Igalac Luka iz Andrijaševaca i »smrću heroja Lež Artur« iz Zagreba, zamjenik komesara bataljona. Izuzetnom hrabrošću su se istakli: komandir 1. čete Abalić Marko iz Bačevca — Virovitica (poginuo 20 dana kasnije u borbi za Zlatar), komesar iste čete Kljajić Boško i komandir 2. čete Zailac Ilija iz Graovljana — Pakrac (poginuo 20. 11. 1943. kod Novaka) i njihove čete kao cjelina. Istakli su se i svi puškomitraljesci, a naročito Rekić Mitar iz 1. i Popović Lazo iz 2. čete, koji je iako ranjen i sav krvav ostao u borbenom stroju do kraja borbe, zatim borci Mandić Dane, Svornik Mirko i drugarica Njegovan Bogdanka. I za kadar štab bataljona konstatuje da se u cjelini pokazao dobro, kao i da su moral i borbenost bataljona na odličnoj visini²⁴.

Treći bataljon je prvi probio vanjsku odbranu neprijatelja i ustremio se prema centralnim-otpornim tačkama uporišta u centru grada. Na tom svom putu i pored žestokog otpora neprijatelja, savladao je sve na šta je naišao i u zoru (opet prvi) zauzeo veći dio »Ludbreškog Alkazara« — najutvrđenijeg i centralnog dijela uporišta. Time su stvoreni uvjeti za okončanje ove teške bobbe, jer je kod branilaca uporišta, poslije ovog prodora 3. bataljona, došlo do demoralizacije i slabljenja otpora na svim drugim uporišnim tačkama. Treći bataljon je neprijatelju nanijeo gubitke od 25 mrtvih i desetak ranjenih (zatečenih u uporištu), a zarobio je 350 domobrana i žandarma. Zaplijenio je 4 teška i 12 puškomitraljeza, 1 teški i 3 laka minobacača, preko 300 pušaka i drugog vojnog materijala.

U izvještaju Štaba bataljona stoji: »Smrću heroja poginuo je vodnik 1. čete Milan Buban« iz Zrinske, Grubišno Polje, a ranjeni su drugovi Branko Uzur iz Srcmskih Laza i Milisav Vranešević iz Negotlavaca.

Iako su sve jedinice, rukovodioci i borci ovog bataljona bili na visini postavljenog zadatka i borili se izvanredno, ipak su se najviše istakli Treća četa i njen politički komesar Sep Đuro iz Pakraca, zatim komandir 2. čete Popović Bogomir iz Žigerovca — Požega, njegov zamjenik Vitez Stjepan iz Vojnog Križa — Čazma (svi članovi KPJ) i desetar Jelić Tomo iz Lešća — Derventa, koji se pod zaštitom naših puškomitraljeza »popeo ljestvama na kat škole da ušutka i skine jedan teški mitraljez«.

Odmah po izvršenju zadatka u uporištu, bataljon je krenuo u pomoć brigadi »Braće Radić«, radi zaštite oslobođenog Ludbrega od neprijatelja, koji bi pokušao da se iz Varaždina prema Ludbregu probije niz Dravu²⁵.

²³ Zbornik, tom V, knjiga 20, str. 142 (Izvještaj Štaba 17. brigade o napadu na Ludbreg).

²⁴ Arhiv Voj. ist. inst. JNA, reg. br. 36—1/3, K. 1132 i reg. br. 36—1/4, K. 1132. (Izvještaj Štaba 2. bataljona i politički izvještaj bataljona).

²⁵ Arhiv Voj. ist. inst. a. NÖR, K. 1132, reg. br. 25/5, reg. br. 4—30 i k. 1136, reg. br. 31/2 (Izvješt. Štaba 3. batalj. i bojne relacije 17. udar. brig.).

Druga ojačana četa 4. bataljona je u napadu na željezničku stanicu imala vrlo žestok sukob sa domobranima i gestapovcima, koji su, uz snažnu vatru, masovno bacali ručne bombe, od kojih je i ranjeno nekoliko boraca. Do zore, neprijatelj se branio ogorčeno, a kada je u svanuće počelo dejstvo našeg topa i teških bacača, narušen je sistem odbrane i protivnik je počeo da se koleba, a zatim je i pao ovaj dio uporišta, u kome je zarobljeno 32 neprijateljska vojnika. Ova četa je zaplijenila 3 puškomitraljeza, 1 šmajser, 56 pušaka i 5.000 metaka. Gubici neprijatelja su 5 mrtvih i 6 ranjenih, a vlastiti, 5 ranjenih drugova i drugarica. To su: Šegan Milka, desetar, Uzur Mladen, bolničar, Božić Pavao i Prečić Marko, borci i Popović Bogdan, delegat bolničkog voda.

Svi borci i rukovodioci su se držali hrabro, zahvaljujući čemu su zadatak i izvršili uspješno²⁶.

U izvještaju Štaba sedamnaeste kaže se, da su se, u ovoj osmosatnoj borbi, koja predstavlja najveći uspjeh brigade od njenog formiranja do tada, istakli svi bataljoni ove brigade. Upornost, hrabrost i snalažljivost u savlađivanju otpornih tačaka i likvidaciji neprijatelja, odlikovali su sve jedinice i borce. Ipak najviše se istakao 3. bataljon, koji je prvi prodro u centar i zauzeo jednu zgradu »Alkazara«. To, i zauzimanje željezničke stanice od strane 4. bataljona, presudno je djelovalo na moral neprijatelja, a jedinice brigade su to znalački iskoristile, širile se u uporištu poput lepeze, i do 08.30 sati 3. 10. 1943. potpuno slomile odbranu neprijatelja. Od rukovodilaca, koji su se najviše iskazali u ovoj borbi, Štab brigade posebno ističe: Marković Radomira — Salka, komandanta 3. bataljona, ne samo zbog hrabrosti, nego i radi vrlo umešnog rukovođenja bataljonom, zatim Vinković Matiju, političkog komesara i Sužnjević Nikolu, komandanta 2. bataljona.

Neprijatelj je imao oko 60 poginulih²⁷, 15 ranjenih (pronađenih u uporištu) i preko 400 zarobljenih domobrana (među kojima i 12 oficira), 15 žandarma i 30 gestapovaca. Zaplijenjeno je mnogo oružja, municije i druge vojne opreme.

Brigada je imala 17 poginulih i 38 ranjenih boraca i rukovodilaca. Pored već pomenutih palih drugova (Lež, Buban i Igalac) u ovoj borbi su poginuli: Badovinac Branko iz Bačkovice, Vukmanović Milenko iz istog mjesta, Jovanović Mile iz Miljanovca, Dajić Ilija iz Zrinske, Kovačević Lazo iz V. Dapčevice, Kundadžija Đuro iz Turčević Polja, Kramarić Josip iz Abljanovaca, Pejić Tomo iz Badljevine, Matić Stojan iz Sekulinaca, Vučković Milan iz sela Kapinci, Timarac Ljubomir iz Emirovačkog Luga, Antolović Antun »Aca« iz Andrijaševaca, Šarkić Đuro iz Nijemaca, Radanović Milorad iz Bršadina²⁸.

²⁶ Arhiv Voj. ist. inst. a. NOR, K. 1133, reg. br. 8—1/4 (Izvještaj Štaba 4. bataljona).

Komandir ove čete bio je Vaso Šakić, a politički komesar, Džakula Cvijetin — Cvijio.

²⁷ Pored poginulih u borbi, nekolicina neprijateljskih pripadnika iz redova zarobljenih je streljano i to: jedan njemački lajtnant i podoficir, ustaški logornik, domobranski zastavnik Rebić i 4—5 vojnika iz njegove grupe, tabornik i načelnik vanjske općine Ludbreg, — sve dokazani i poznati krvnici i ubice antifašističkih boraca i naroda.

²⁸ Zbornik, tom V, knj. 20, dok. 38, str. 141—143 i dok. 148, str. 174 i 175.

Cjeloviti uvid u ishod ove prve borbe Sedamnaeste brigade za Ludbreg, dobija se čitanjem izvještaja njenog štaba Štabu X divizije i bar dio izvještaja Štaba divizije Štabu II korpusa NOV i PO Hrvatske (Slavonskog)²⁹ povodom akcije na Ludbreg. On glasi:

1.) Dana 2. 10. 1943. u 24 sata jedinice ove brigade po naređenju štaba X divizije izvršile su napad na neprijateljsko uporište Ludbreg. Na samom mjestu Ludbreg učestvovali su u borbi naš I, II, III i jedna, četa pojačana sa jednim vodom, IV bataljona. Samo uporište branili su gestapovci, žandarmi i domobrani (druga bojna druge pukovnije, jedna četa Nijemaca i 20 žandarma, pr. autora). Neprijatelj se ogorčeno branio iz utvrđenih kuća, ali naši borci uspjeli su da skrše otpor i da osvoje samo uporište za 8 sati i 30 minuta. Za vrijeme borbe, tj. kad je neprijatelj vidio da mu dugo ne preostaje da se brani iz uporišta, probijao se iz samog uporišta gdje mu je uspjele da se probije sa nepoznatim brojem vojnika³⁰. Ali svejedno su naletjeli na zasjedu 21. brigade i brigade »Braće Radić« koji su ih zarobili, ali... je nešto uspjele da pobjegne za Varaždin.

Poslije likvidacije uporišta poslali smo naš 3. bataljon u pomoć brigadi »Braće Radić« a isto tako poslali smo naš 2. bataljon u zasjedu prema Obrankovcu. Zasjeda prema Obrankovcu prekopala je cestu i minirala most na rijeci Plitvici. Isto tako minirali smo željezni most na pruzi u samom Ludbregu.

2.) U ovoj akciji zarobljen je slijedeći ratni plijen:

Preko 400 domobrana sa 10 do 12 oficira³¹, 15 žandarma i 30 gestapovaca,

18 mitraljeza, od toga 3 teška, protuavionska, 2 laka »Maksima«, 3 puškomitraljeza njemačka i 5 puškomitraljeza »Brno« i dva »šoša«, 1 teški bacač sa 50 mina.

Oko 150.000 metaka, od toga 79.000 korn. 7,9 mm a ostalo »manliher«, oko 450 karabina, 130 civilnih pušaka, 8 šmajsera, 2 laka minobacača sa 30 mina, 80 bombi i ostale opreme.

Od gore navedenog plijena zadržali smo kod sebe dva laka »Maksima«, 3 njemačka mitraljeza i puškomitraljeza »Brno«, dva laka bacača i 30 karabina »i ...« potreban broj municije, tj. oko 20.000 komada, te uniforme koja je bila potrebna za nas. Ostali plijen otišao je u selo Ribnjak gdje je predato 21. brigadi 50.000 metaka 7,9 mm i 13.000 metaka manliherske municije.

Preostali plijen predat je odredu (Kalničkom), tj. 3 teška mitraljeza, 3 protuavionska, oko 400 karabina, 130 civilnih pušaka i oko 40.000 do 60.000 puščane municije, što manliherske što mauzerske, jedan teški bacač, dva »šoša« (mitraljeza) i sav ostali drugi plijen.

3.) U ovoj akciji neprijatelj je imao 60 mrtvih... i u samom uporištu nađeno je 15 ranjenih neprijateljskih vojnika.

²⁹ Prema izvještajima neprijateljskih komandi, u Koprivnicu se probilo 89 domobrana sa 1 zastavnikom, a od gestapovaca, dio se navodno probio u Mađarsku, a dio prema Varaždinu. Zbornik, tom V, knj. 20, str. 702. i 712. Preko 100 domobrana (izbjeglih) pohvatala je 21. i Radićeva brigada na zasjedama. Isto, dokument 54, strana 196 i Arhiv, reg. br. 21—2, K. 1130.

³⁰ »17. slavonska udarna brigada«, NIO »Poslovna politika«, 1983, str. 60. i 61.

³¹ Od zarobljenih domobrana — 3 oficira, 4 zastavnika i oko 100 vojnika je izrazilo želju da ostane u partizanima, pa su odmah i raspoređeni po jedinicama. Zbornik (isto) tom V, knjiga 20, dok. br. 48, str. 176.

4.) U ovoj akciji mi smo imali 11 mrtvih⁸² i 38 ranjenih. Od ranjenih drugova nešto je ostalo u stroju.

Podatke o poginulim i ranjenim drugovima dostavićemo u spisku poginulih i ranjenih.

5.) Naknadno umrlo od rana: jedan drug.

6.) Smrću heroja pao je vodnik 1. voda 1. čete 3. bataljona, drug Buban Milan, seljak Srbin, rod. 1924. godine, selo Zrinska, općina Veliki Grđevac, srez Grubišno Polje, član KP. Isto tako smrću heroja pao je i drug Lež Artur, borac 2. čete 2. bataljona, rođen u Zagrebu 1924. g. Hrvat, intelektualac (Lež je bio zamjenik politkomesara 2. bataljona, a ne borac — prim, autora).

Obojica drugova bili su omiljeni kod boraca i prednjačili su svojom borbenošću na svakom mjestu. U akciji na neprijateljsko uporište Ludbreg istakle su se sve naše jedinice, a naročito 1. i 3. bataljon.

7.) Akcija je izvedena po planu. Nego naši štabovi bataljona nisu posvetili dovoljno pažnje na samog neprijatelja, tako da je uspjelo nešto da

Snimljeno u Ludbregu oktobra 1943. godine. Borci 3. bataljona 17. slavonske NO udarne brigade, prilikom nošenja vijenca na grobove palih drugova. Kleče: 1. Petar Tišma, zamjenik i 2. Pero Branković, komandir 1. čete, poginuo 22. I. 1944. godine u Čaglinu. Stoje: 1. Ana Buzdun, 2. Jela Lukić, poginula u napadu na Ludbreg 6. VII. 1944. godine, 5. Milka Bogunović, 6. Smiljka Popović (udata Majstorović), 8. Zivka Jelić, poginula 9. februara 1944. godine kod sela Macute (Podravska Slatina), 9. Mika Zlokapa, 12. Blaio Majstorović, zamjenik politkomesara III. bataljona.

⁸² Vidi spisak poginulih na kraju ovog dijela knjige (ukupno 17). U Ludbregu je prema ovom izvješt. poginulo 11, naknadno podlegao ranama 1, a u Šemovcu je poginulo 5 drugova iz pt odelj. koje je pridodato brigadi »Braća Radić«. I u spisakovima poginulih u arhivu Voj. ist. inst. je 17 imena palih iz 17. NOU brig. na Ludbregu. Ta imena su i objavljena na str. 60. i 61. publikacije »17. udarna slavonska brigada«, Izdanje NIO »Poslovna politika«, Beograd, — 1983. god.

pobjegne. Veza sa našim jedinicama kao i sa štabom divizije funkcionisala je dobro.

8.) U ovoj akciji utrošili smo 14.863 metka, 6 topovskih granata, 15 mina za teški bacač, 40 mina za laki minobacač, 89 bombi.

9.) Naročite napomene: između ostalog zaplijenjeno 650 komada čebadi, od toga dato 150 kom. 21. brigadi; 280 lanaca, od toga smo uzeli 150 komada, a ostalo dato odredu; 210 torbica, 720 bluza, od toga smo uzeli mi i 21. brigada 300 komada; 620 hlača, od toga smo uzeli mi i 21. brigada 300 kom; 340 pari cipela, od toga smo uzeli mi i 21. brigada 200 pari, 277 šinjela, od toga dato 21. brigadi 178; ...« itd.³³.

Iz izvještaja Štaba X divizije od 7. listopada 1943. g. karakteristično je slijedeće:

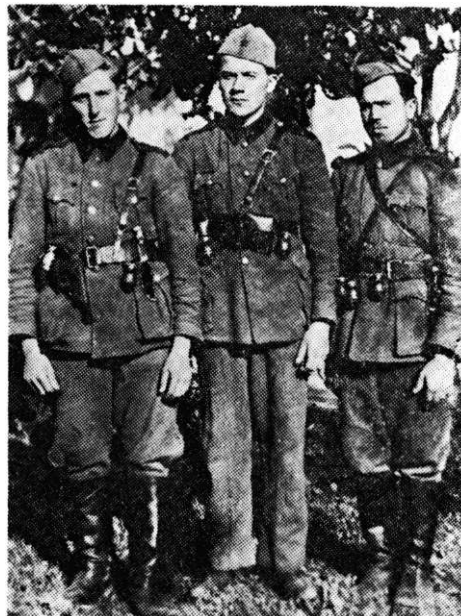
»I zaista zadatak je u potpunosti izveden. Naša 17. udarna brigada, koja je dobila zadatak da uporište likvidira, zadatak je 100% izvela. Uporište je u vremenu od svega 8 sati likvidirano i to od 00.00 sati do 08.00 sati ujutru, 3. oktobra o.g. Sastav bande je bio slijedeći: 200 gestapovaca »...« zatim jedna bojna domobrana, kojih je bilo po spisku nešto oko 700, dok je na licu bilo oko 450 — 500, i onda 40 — 50 žandarma. Dan prije napada jedna ustaška satnija kidnula je za Varaždin. Neprijatelj je u samom uporištu imao dobro raspoređen i čvrst odbrambeni sistem, niz bunkera i 4 zgrade koje upravo predstavljaju tvrđavu.

Nastojeći da pod svaku cijenu zadrže uporište, gestapovci su izvršili juriš, ali bez uspjeha ...«

U daljem štab divizije navodi da su se predale tri streljačke satnije, 1 pomoćna i 1 strojnička satnija sa cjelokupnim naoružanjem.

U izvještaju Štaba II operativne zone, upućenom Glavnom štabu NOV i POH 8. listopada 1943. (Zbornik, tom V, knj. 20, str. 196) daje se ova ocjena:

»Za vrijeme napada borci i rukovodioci 17. brigade pokazali su kod napada na Ludbreg veliku upornost pri izvršenju zadataka. Za vrijeme boravka divizije na našem tere povratkom u Slavoniju, niti je bilo sli

Snimljeno u Ludbregu oktobra 1943. godine. 1. Dušan T. Radelić, rođen 1920. godine u selu Lasovac, općina Bjelovar, 2. Dušan M. Lukić, rođen 1918. godine u selu šušnjari, općina Slav. Požege, i 3. Dušan N. Batinao, rođen 1923. godine u selu Lasovac, općina Bjelovar.

nije se kod boraca osjetila želja za ijeva dezerterstva«.

³³ Kod ovog izvještaja nije dato zaglavlje i kraj sa potpisom Nikole Demonje i Krste Bosanca, koji je dužnost komesara brigade primio u toku Ludbreške akcije.

Pošto je politički komesar 10. divizije otišao na dužnost političkog komesara VI slavonskog korpusa, na njegovo mjesto, postavljen je 3. oktobra 1943. godine Ivan Šibi, a dužnost političkog komesara 17. NOU brigade preuzeo je istog dana Krsto Bosanac. Znači da je 17. brigada toga 3. oktobra imala dva politička komesara brigade, pošto je smjena izvršena odmah poslije borbe za Ludbreg.

4. Borba kod Šemovca 3. 10. 1943. godine

a) Zadaci jedinica na obezbjeđenju od Varaždina i Varaždinskih Toplica

Prvo oslobođenje Ludbrega i potpun uspjeh u toj borbi, Sedamnaesta udarna brigada je mogla ostvariti zahvaljujući hrabrosti i borbenoj spremnosti jedinica II operativne zone i X slavonske divizije na vanjskom osiguranju, a prije svega brigade »Braće Radić« i njenog Drugog bataljona, koji je svojim junaštvom spriječio prodor ustaških snaga od Varaždina što je priznao i sam neprijatelj³⁴.

Naime brigada »Braće Radić« ojačana sa 2. bataljonom 21. brigade, protutenkovskim mitraljezom i pt. puškom 17. brigade dobila je zadatak »osiguranja prema Varaždinu i Varaždinskim Toplicama«. Glavni položaj je određen na liniji: Leskovac — Golo Brdo — Jalžabet — Lug — K. 160 — Šemovec — Drava i istureni (posjednut manjim snagama) na liniji: Svibovec — Tonimir — Kelemen — Štefanec. Radi veće otpornosti odbrane, jedinice su morale iskopati robove, porušiti propuste i mostove na putevima, što više željezničke pruge prema Varaždinu, most na rijeci Plitvici kod k. 158 ispod sela Vrbanovec i druge mostove i brvna od k. 148 do sela Dubrovice.

Aktivnoj odbrani i izviđanju konjičkim patrolama do samoga Varaždina — valjalo je pokloniti posebnu pažnju. Za to je brigadi na raspoložanju stajala terenska četa razmještena u selu Hrženici.

Radi ostvarenja zamisli o osiguranju sa pravca Varaždina, Štab zone je obrazovao privremenu komandu za rukovođenje snagama na ovom sektoru. Na njenom čelu su komandant (zamjenik komandanta X divizije) Radojica Nenezić i politkomesar (politkomesar II OPZ) Marko Belinić sa komandnim mjestom u selu Vrbanovec.

Po dobijanju zapovijesti iz Zone, komanda sektora i Štab brigade »Braće Radić« pristupaju proučavanju i razradi zadatka do pojedinsti, i određuju ih podređenim jedinicama. Pri tome se došlo do nekoliko bitnih zaključaka: 1. da će neprijatelj iz Varaždina, kao najjačeg susjednog garnizona, sigurno intervenisati i da će radi brzine i efikasnosti napadati najvjerovatnije komunikacijama: Varaždin — Šemovec — Ludbreg i Varaždin — Jalžabet — Ludbreg; 2. da će pri tome upotrebiti sve raspoložive snage: motorizaciju, tenkove, artiljeriju .. i 3. pošto akcija na Ludbreg, iz političkih i vojnih razloga, mora uspjeti,

³⁴ Zbornik, tom V, knj. 20, dok. 64, str. 222 i dok. 198 i 199, str. 698. i 702.

Brigada »Braće Radić« je formirana 4. 09. 1943. na Kalniku kao II brigada II operativne zone NOV i POH. Naziv brigada »Braće Radić«, dobila je 21. 09. 1943. — Vojni leksikon str. 810, izdanje VIŽ, Beograd, 1981. godine.

neprijatelju se ni po koju cijenu ne smije dozvoliti da probije odbranu brigade i ugrozi Sedamnaestu koja napada uporište.

U vezi s takvom procjenom neprijateljskih namjera i načina dejstva i shvatanjem sopstvenog zadatka, Štab brigade i sektora su svoje jedinice rasporedili ovako:

Drugi bataljon, ojačan protivtenkovskim mitraljezom i pt. puškom, drži cestu Varaždin — Šemovec — Ludbreg, posjedujući položaj desno i lijevo od ceste ispred samog sela Šemovec (od Drave do r. Plitvice);

Prvi bataljon je lijevo od 2. bataljona, sa jednom četom u šumi Lug na desnoj strani Plitvice, a sa dvije čete u r. k. 160 na drugoj strani iste riječice, spreman za dejstvo u bok neprijatelja koji bi napadao u pravcu Ludbrega (jednom ili drugom komunikacijom);

Treći bataljon drži cestu Varaždin — Jalžabet — Ludbreg, posjedujući položaj kod Jalžabeta, na cesti i kosi iznad sela. Lijevim krilom se povezuje sa Drugim bataljonom 21. brigade na koti 307.

Drugi bataljon 21. brigade prvo je predviđen za rezervu, a onda je zauzeo položaj lijevo od 3. bataljona u visini sela Svibovec, na cesti Varaždinske Toplice—Ludbreg⁵⁵.

Nakon određivanja zadataka jedinicama, Štab brigade je pristupio vojno-političkim i materijalnim pripremama jedinica.

Starješinama i borcima ze kazano da se ide na važan zadatak, i da se od njih traži, da tamo gdje budu — neprijatelja zaustave po svaku cijenu.

Međutim, zbog obezbjeđenja tajnosti akcije, pismena zapovijest za napad izdata je sa zakašnjenjem.

Drugi bataljon brigade »Braće Radić« čiji su položaji bili najudaljeniji dobio je brigadnu zapovijest tek u 22.00 sata 2. oktobra, i nije bilo vremena niti da je razradi sa četama u mjestu boravka. Njemu je preostalo da samo povuče straže i zasjedu i da odmah krene pravcem Tuhovec — Petkovec — Grešćevina — k. 307 — Carev Jarak — Jalžabet — Novakovec — Zamlaka — Šemovec, a zapovijest je izdavana usput. No i pored usiljenog marša bataljon je zakasnio na zadatak dva puna sata i nije uspio na vrijeme da posjedne određeni položaj. Posljedice toga morale su stići. U Ludbregu se borba već uveliko rasplamsala, a bataljoni ove brigade tek su prilazili svojim položajima.

Dvočasovno zakašnjenje moglo je dovesti u pitanje čitavu akciju da je neprijatelj ranije pošao u intervenciju, pa prošao cestom pre dolaska bataljona i udario u leđa Sedamnaestoj. Na sreću to se nije dogodilo. iako su ustaše stigle u Šemovec, kada i 2. bataljon Miloša Korača i Branka Dasovića⁵⁶.

⁵⁵ Zbornik, tom V, knj. 20, dok. br. 7, str. 31. i 32. (Zapovijest za napad na Ludbreg Štaba II OPZ) i dok. br. 28, str. 108 (izvještaj brigade »Braće Radić« 0 borbama prilikom napada na Ludbreg).

⁵⁶ To je udarni Moslavački bataljon koji je kompletan ušao u sastav brigade »Braće Radić« prilikom njenog formiranja i koji je samo 5 — 6 dana ranije iznio glavni teret u likvidaciji uporišta u Varaždinskim Toplicama. Poslije ove borbe bataljon je imao 234 boraca i rukovodioca svrstana u tri čete po tri voda 1 vod teških mitraljeza, naoružana sa 13 puškomitraljeza, 2 teška mitraljeza, preko 200 karabina i nekoliko automata. Komandant Miloš Korać, polit, komesar Branko Dasović, zamjenik komandanta Valent Đurišić, zamjenik komesara Milivoj Mičić, komandiri — Prve Franjo Kocijan, Druge Mato Škrljan, Treće Tomo Drk itd. (prema zabilješkama M. Korača).

b) Drugi bataljon brigade »Braće Radić« u Šemovačkoj borbi

Prilazeći Šemovcu, Štab 2. bataljona usput izdaje zapovijest za odbranu i postepeno razvija i usmjerava svoje čete na određene pravce. Na čelu bataljona se kretala 1. četa sa isturenim patrolama, koje su se na sredini sela sukobile sa ustaškim prednjim dijelovima. Prva četa se odmah razvila lijevo od ceste, 2. desno do Drave. Treća četa je sa dva voda izbila na lijevo krilo 1. uz Plitvicu, sa zadatkom da udari u bok neprijatelja koji napada, dok je jedan vod uputila na kraj sela (Šemovec) prema Ludbregu sa zadatkom da zaštiti pozadinu bataljona od neprijateljskih dijelova koji se eventualno probiju iz Ludbrega.

Snimljeno 1943. godine. 1 Miloš Korać, komandant 2. bataljona brigade »Braće Radić«, 2. Nikola Kličković, i 3. Ivo Robić.

U takvom poretku je i počela borba sa ustašama bojnika Oreškovića. Vremena za sređivanje i zauzimanje povoljnijih položaja nije bilo, kao ni za to da drug drugu kaže riječ podstreka. Oko Šemovačkih kuća, po dvorištima, baštama i njivama započela je 3. oktobra 1943. oko 02.00 jedna od najkrvavijih i najtežih borbi koju je vodila brigada »Braće Radić«.

Iako iznenađeni naglim sudarom sa veoma nadmoćnim i opasnim neprijateljem — nitko od naših boraca nije ustuknuo niti se pokolebao. Mislilo se samo na Sedamnaestu, na Ludbreg koji mora biti oslobođen i na to da ustaše ne smiju proći.

Počela je borba prsa u prsa sa tzv. skupinom ustaškog bojnika Oreškovića, ojačanom lakim tenkovima, artiljerijom i motocik-

Ustima³⁷. Najveći pritisak ustaše

vrse cestom kojom nastoje prodrijeti u Ludbreg — pod svaku cijenu. Međutim, i Drugi bataljon

Kalničana (kako su zvali brigadu »Braće Radić« i partizani i neprijatelj) — pod istu cijenu — to nije dozvoljavao, nego je jurišao sa ciljem da izbací neprijatelja iz Šemovaca i zauzme predviđeni položaj. Za dva sata krvave borbe, bataljon je u tome i uspio. Odbacio je ustaše prema selu Štefanec (oko 500 metara od ivice Šemovca) i isko-

³⁷ Zbornik, tom V, knjiga 20, dok. br. 198, str. 698. U njemu se govori i o ranjavanju bojnika Oreškovića, koji pored svoje bojne komanduje gore navedenim snagama podrške. Sve to zajedno u neprijateljskim dokumentima tretira se kao »skupina«. I uopšte kombinovani sastavi manji od puka i brigade, a veći od bojne (bataljona) nazivaju se od neprijateljskog komandovanja, najčešće »skupinom«.

ristio privremeno zatišje za posjedanje položaja i organizaciju odbrane (u poretku u kom je vodio susretnu borbu).

Pored izrade ličnih zaklona, borci su sa mještanima pravili i prepreke — na pravcima neprijateljskog nastupanja (a naročito uz cestu), za šta su Šemovčani davali i građu i alat.

Priskakanje mještana u pomoć i prvi uspjeh nad nadmoćnijim neprijateljem, ulivao je novu snagu borcima Drugog bataljona i uvjerenje u to da se ustaše mogu zaustaviti. Ustaše pak poslije prvog neuspjeha i većih gubitaka, među kojima je i teže ranjavanje samog bojnika Oreškovića, izgubili su samopouzdanje. Ipak Oreškovićeve »skupine« nije odustala od proboja u Ludbreg.

Oko 6.00, neprijatelj, uz prethodnu snažnu artiljerijsku i minobacačku pripremu i sa tenkovima, kreće u napad. Pješadija razvijena u borbeni poredak nadirala je lijevo i desno od ceste, a tenkovi su se kretali cestom. U tom napadu neprijatelj je brojčano jačih snaga, nego u prvom sudaru, kada u borbi nije učestvovala cijela skupina. Sem toga, sada su u napad uvedeni tenkovi i snažna artiljerijska i minobacačka podrška. Međutim, i 2. bataljon je bio spremniji i neprijatelja je dočekao na pripremljenom položaju i dobro organizovanom vatrom.

Sa polaznog položaja od sela Štefanec, ustaše su krenule uz veliku galamu, huku tenkova i vatru iz svih oružja. Drugi bataljon pritajen i spreman čekao je pravi trenutak za otvaranje vatre. A kad je napadač prišao na 100 do 150 metara dočekala ga je ubitačna unakrsna vatra iz svega sa čim je bataljon raspolagao (2 mitraljeza, 13 puškomitraljeza, preko 220 karabina i 1 pt puška) i nanosi mu osjetne gubitke, a onesposobljava i dva tenka. Poslije gotovo dva sata teške borbe, bataljon odbija ovaj napad ustaša, ali gubi jedno odeljenje teškog mitraljeza koje se isticalo uspješnom vatrom. U trenutku kad ga je neprijatelj otkrio i uništio punim pogotkom (cijela posada, sa nišandžijom drugom Rusekom na čelu, je izginula) — u neposrednoj blizini su bili komandant bataljona Miloš Korać i komandant brigade Isidor Štok.

Odlazeći iz bataljona, Štok je kazao Koraću da će uputiti 1. bataljon da napadne neprijatelja u desni bok, a on da se drži s fronta. Međutim, 1. bataljon se u toku čitave Šemovačke borbe, nije pojavljivao, a razlozi za to nisu poznati.

Nakon neuspjeha ovog organizovanog napada Oreškovićeve »skupine«, ustaška komanda, odlučna u namjeri da pomogne snagama u Ludbregu, šalje ka Šemovcu poterni odjel (Pavelićevog tjelesnog zdruge) pod komandom poznatog zlikovca bojnika Devčića³⁸. Ova nova ustaška skupina bila je još agresivnija i bezobzirnija od Oreškovićeve i još poznatija po svojim zlodjelima.

Oko 9.00 sati počinje novi napad na položaj 2. bataljona — ovog puta udruženih ustaških bojni Devčića i Oreškovića ukupne jačine 700 do 800 ljudi. Nakon neprijateljske artiljerijske i minobacačke pripreme, a podržavani i dalje artiljerijom, minobacačima i tenkovima, ustaše su napadale i jurišale besomućno i cestom, i uz Dravu. Nastupali su i desno od ceste, ali glavni udar je bio u zahvatu komunikacije i lijevo do Drave, s namjerom da na tom uskom prostoru probiju od-

³⁸ Zbornik, tom V, knjiga 20, dok. 198 i 199 (neprijateljski dokumenti).

branu 2. bataljona. Ovaj bataljon Radićeve brigade bio je, međutim na visini zadatka. Junačkim otporom i borbom prsa u prsa, nanio je neprijatelju nove osjetne gubitke i ošteti mu dva nova tenka. Ustaše su opet morale da ustuknu i da se povuku na polazne položaje. Međutim, artiljerijska i minobacačka vatra nije prestajala, nego je po povlačenju ustaša još više pojačana. Sve je to ukazivalo da ustaše neće odustati i da spremaju nešto novo, za bataljon, još opasnije.

Iz štaba brigade je predlagano, da se dalja odbrana Šemovačkih položaja napusti i jedinice 2. bataljona povuku bliže Ludbregu.

Međutim, Štab sektora, sa Radojicom Nenezićem i Markom Belinićem na čelu, to ne prihvata nego zahtijeva da brigada položaje održi i spriječi prodor neprijatelja ka Ludbregu.

I, njeni bataljoni su ostali na svojim položajima, pa naravno i Drugi, koji je u toj situaciji imao presudnu ulogu.

Videći da ne mogu probiti Šemovačke položaje na dotadašnji način, bojnik Devčić, pod čijom su komandom sve ustaške snage, organizuje novi, treći napad, koji će ovog puta biti podržan vatrom i mađarske artiljerije s onu stranu Drave.

Predosjećajući da će uskoro nastupiti odlučujući trenuci Štab 2. bataljona, na čelu sa Milošem Koraćem, prekaljenim ratnikom i iskusnim komandantom, vrši užurbano sređivanje, svojih već preredenih četa. Pored ostalog, koriguje se sistem vatre i popravljaju oštećene prepreke, a u mogućoj mjeri razgovara se s borcima i podiže njihov moral. Kao mjeru predostrožnosti, komandant bataljona upućuje uz Dravu komandira 2. čete Matu Škrljana da sa jednim vodom, dva puškomitraljeza i dosta municije izbije (neopažen) u visinu jurišnog položaja neprijatelja. Tu je trebao da sačeka novi napad neprijatelja i u trenutku kad ovaj krene na juriš — na glavninu bataljona, da ga obaspe snažnom i iznenadnom vatrom po lijevom boku.

Napad ustaša je počeo oko 11 sati, uz zaglušujuću artiljerijsku pripremu s naše i mađarske strane Drave i uz obijesno podvriskivanje.

Gotovo u isto vrijeme, sa neprijateljem koji je krenuo s polaznog položaja, pojavio se niz Dravu i ustaški desant, s namjerom da izbije iza leđa 2. bataljona i njegovu odbranu dovede u još teži položaj.

Štab 2. bataljona, takvu opasnost nije predviđao i da je neprijatelj uspio u svojoj namjeri, bilo bi vrlo teško.

Međutim, hrabri i priseban komandir Škrljan i njegov vod nisu se zbunili. Pritajeni na svom mjestu, čekali su mirno da ustaška glavnina otkrije svoj bok i da se desant približi. A kada se to desilo, desant* je obasut ubitačnom vatrom. Iznenaden ovim vatrenim udarom, on se rastura i bježi ka Varaždinu.

Glavnina ustaša, zanijeta odlučujućim jurišem za proboj ka Ludbregu, nije odmah ni osjetila udar u bok od strane Škrljanovog voda, koji se po razbijanju desanta ustremio na nju. Tek nešto kasnije, pošto ih je dočekala i junačka odbrana bataljona³⁹, ustaše su osjetile pre-

³⁹ Za sve vrijeme borbe ustaše nisu znale da pred sobom imaju samo jedan bataljon. Štab bataljona i komandiri četa su ih svojim glasnim izdavanjem komandi, u samom početku borbe doveli u zabludu, pa su oni mislili, a to piše i u ustaškom dokumentu, da pred sobom imaju cijelu Kalničku brigadu »Braće Radić«.

cizriu i žestoku vatru s boka. Kada su hrabri protivtenkisti i borci sa svežnjevima bombi zaustavili još 2 tenka, ustaške redove obuzela je prvo pometnja, a zatim je te zlikovce zahvatila panika.

Pritisnuti snažnom unakrsnom vatrom, još većim gubicima, nego u prethodnim napadima i suočeni sa nesalomivom odlučnošću Kalničana, Moslavčana i drugih pripadnika hlabrog bataljona — da ih zaustave, ustaše su se dale u povlačenje ka polaznom položaju za napad.

No, i 2. bataljon je pri svakom od neprijateljskih napada trpio osjetne gubitke i proređivao svoje redove, a u ovom posljednjem napadu neprijatelja izgubio je protivtenkovski mitraljez, a zašutjela je i protivtenkovska puška⁴⁰, jer je cijela posluga izbačena iz stroja, a ni municije više nije bilo⁴⁰.

c) Naleti neprijateljske avijacije kod Šemovca

Sve do 13.00 sati trajalo je zatišje, koje borci i rukovodioci koriste za kakvo — takvo sređivanje, a bolničari da izvuku ranjenike na sigurnije mjesto. U to vrijeme položaje bataljona i brigade je nadletio avion — izviđač. Ubrzo potom, na položaj 2. bataljona — (sa mađarske strane Drave) obrušava se devet »štuka«, koje su zlokobno zavijale i sipale »obične« i protivpješadijske specijalne bombe. Napad avijacije je bio ubitačan. Trenutno eksplodirajuće bombe gotovo su kosile sve unaokolo. Zemlja, komadi drveća i oružja letili su na sve strane, a sa njima i djelovi tijela neustrašivih boraca Drugog bataljona, koji nisu napuštali svoj položaj iako je »gorjelo i nebo i zemlja«. U tri naleta za sat i pol, na bataljon je istresalo svoj teret ovih, ili drugih 9 avona⁴¹ od čijeg je dejstva i bilo najviše gubitaka.

Događaja na Šemovcu, tog 3. oktobra 1943. godine, Momčilo Peleš jedan od učesnika tih borbi, sjeća se na sljedeći način:

»Sve nas je u tim trenucima opkolila smrt. Osjećali smo to. Slušali smo njen zvižduk. Gledali smo ustaše, gađali su sa raznih strana. Meci su letjeli oko nas. To nije više bio običan fijuk, već je zujalo kao u košnici. Borci su padali oko mene. Neki su se dizali, ali ubrzo zauvijek ostali priljubljeni uz zemlju. Kraj mene drhtao je borac. Od straha za život? Nisam ni ja bio miran. Bio sam uzbuđen, a ne znam da li sam drhtao. Mi nismo bili od čelika, već obični smrtnici, koji su se zatekli u vrtlogu ispunjenom krvlju, mesom, željezom, zemljom i zrakom«⁴².

A drugi učesnik dodaje i ovo: Vatra neprijatelja je, iz časa u čas bivala sve žešća i gušća i koncentrisana na sve manji prostor i od-

⁴⁰ Od posluge protivtenkovskog (antitenkovskog, kako smo ga zvali) mitraljeza 2. bataljona 17. brigade, poginulo je 5 boraca, 2 su ranjena, a samo je jedan ostao nepovrijeđen. Među ranjenim je i komandir mitraljeskog voda 2. bataljona 17. brigade Milinović Milivoje, koji je januara 1944. godine poginuo kao komandir 2. čete istog bataljona u borbi protiv VI ustaške bojne u Čaglinu (vidi fusnotu 17 na strani 49).

⁴¹ Viši štabovi cijene da su 2. bataljon tukli bombarderi štuke i nekoliko školskih aviona, međutim, Miloš Korać, komandant bataljona kaže da su sve bile »štuke«, jer su strahovito zavijale i pikirale.

⁴² Iz knjige »KRUGOVI OKO KALNIKA« autora Emila Ivanca, izdanje NIO »Narodna armija«, Beograd 1969. godine.

brambene tačke bataljona koje su najviše smetale. Tako se i dogodilo ono čega su se svi najviše bojali — protivtenkovski mitraljez i puška su zašutjeli i tenkovi su kuražnije krenuli naprijed. Ali ispred tenka se izvio borac sa svežnjem bombi i još jedna gusenica se prosula po cesti, a tenk počeo da vrti oko sebe. Kakva—takva ravnoteža je opet uspostavljena (slobodna interpretacija autora).

Isto tako kao što je »pronašao« posluhu već pomenutog uništenog teškog mitraljeza i protivtenkovskog mitraljeza, neprijatelj je nemilosrdno gađao i druge istaknute vatrene tačke. Tako je ućutkan i puško-mitraljezac na prozoru jedne kuće s kojeg je kosio po protivničkim redovima.

d) Junaštvo branilaca i rezultati borbe kod Šemovca

U ognju i dimu od eksplozije granata, mina, bombi i puščano-mitraljeske vatre koja je dolazila sa svih strana, 2. bataljon (Moslavački) Radićeve brigade izdržao je i junački se borio od dva po ponoći do oko tri sata poslije podne 3. oktobra 1943. godine. A onda štab odlučuje da se već sasvim iscrpljeni i veoma prorjedeni bataljon povuče sa tadašnjih položaja preko r. Plitvice i na njenoj obali organizuje novu odbranu. Komandant, Miloš Korać se na povlačenje odlučio kad je obaviješten da je Ludbreg pao (i da je 17. brigada postavila spoljne osiguranje).

Ali, već nešto poslije 15 sati otpočela je nova artiljerijsko-minobacačka priprema napada. Baš u to vrijeme, bataljon je prikriveno napuštao dotadašnji položaj i prebacivao se na novi. Samo nešto kasnije neprijatelj je krenuo sa polaznog položaja, vjerujući da su partizani, poslije dejstva avijacije, dotučeni. Izvlačenje Kalničana je otkrio tek kad je upao u napušten položaj na kome su ga vatrom dočekali samo zaštitni dijelovi bataljona koji su se, takođe organizovano povukli.

Neprijatelj nije išao dalje. Zaustavio se u Šemovcu. Tu je pokupio svoje mrtve i ranjene i 6 onesposobljenih i oštećenih tanketa i nakon izvjesnog vremena, vratio se u Varaždin. Kao razlog odustajanja od daljeg prodora ka Ludbregu, ustaško-domobransko komandovanje navodi mrak i prethodno razbijanje partizana⁴³, dok o sopstvenim gubicima ne govori, sem o nekoliko ranjenih »vojničara« i bojnika Oreškovića. Pravi razlog je, međutim, procjena o nesvršishodnosti daljeg dejstva, pošto je Ludbreg pao, a njegova posada (jakim partizanskim snagama) potpuno razbijena i u većini zarobljena, zatim u velikim gubicima i zamoru, cjelodnevnom teškom borbom sa izuzetno borbenim protivnikom.

Tačnih podataka o gubicima ustaša nema, no očevici, mještani sela oko kojih se vodila borba, a i oni iz Varaždina, kazivali su da su ustaše imale oko 50 mrtvih i tridesetak ranjenih. Njih su prebacili (dva kamiona mrtvih i jedan kamion ranjenih) u Varaždin. To dovo-

⁴³ Zbornik, tom V, knj. 20, dok. br. 199, str. 702 (Izveštaj zapovjedništva glavnog stožera domobranstva od 4. listopada 1943. o borbama kod Ludbrega).

ženje u Varaždin⁴⁴, izrazito nepovoljno je uticalo na one koji su ih dočekivali.

U brigadi »Braće Radić« 54 su poginula, 24 ranjena i 4 nestala borca. Od tog broja 2. bataljon imao je 42 mrtva i 15 ranjenih drugova. Iako je vodio jednu susretnu borbu i izdržao četiri oštra napada, bataljon je najviše gubitaka pretrpeo od avijacije. Od nje su mu uništeni i jedan mitraljez, nekoliko puškomitraljeza i više pušaka.

Svoj zadatak, u ovoj najtežoj borbi od formiranja pa i kasnije, brigade »Braće Radić« i njen 2. bataljon u potpunosti su izvršili. Poštenost i tuga zbog izginulih drugova bile su velike, ali i želja da se neprijatelju naplati dug za izgubljenim drugovima, koji su svojim životima i krvlju doprinijeli partizanskoj pobjedi u Ludbregu. Još iste večeri poginuli drugovi su sahranjeni na Šemovečkom groblju.

Kada se pogledaju ukupna borbena dejstva brigade »Braće Radić« u ovoj akciji, i uporedi sa neprijateljskim snagama koje su napadale na položajima kod Šemovca, da se zaključiti da pretrpljeni gubici i nisu nesrazmjerni. Zahvaljujući, pre svega, dobroj organizaciji borbe, hrabrosti i upornom izvršavanju zadataka od strane svih pojedinaca, ukopavanju i stvaranju prepreka gdje god se stiglo, postiglo se da žrtava ne bude još više.

A da je veza bila bolja i da je 1. bataljon, čiju je pomoć obećao komandant brigade, priskočio u pravom trenutku i udario u desni bok neprijatelja, sigurno je da bi gubici bili manji, a uspjeh u odnosu na neprijatelja još veći.

O tome je svoj kritički sud izrekao i Štab II operativne zone Hrvatske. U svom izvještaju Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske⁴⁵, on je o Šemovečkoj borbi pisao između ostalog i sljedeće:

»Gubici brigade »Braće Radić« dosta su veliki. Razlozi u prvom redu leže: što štab brigade nije izvršio dovoljne pripreme (1 sat i pol prije pokreta na izvršenje zadatka dostavljena je štabovima bataljona zapovijest, iako je naš štab dan ranije dostavio štabu brigade svoju operativnu zapovijest) tako da su bataljoni zakasnili. Prvi bataljon koji se nalazio na desnoj i lijevoj strani riječice Plitvice, u šumi zvana Lug, kod k.160 nije izvršio udar s boka, iako je to bataljonu bio glavni zadatak, koji je pred njega postavljen. Da je 1. bataljon izvršio sa svim snagama ili bar dve čete, napad s boka uz potporu 2. bataljona s čela, neprijatelj bi bio još u toku noći razbijen. I ovog puta veza nije zadovoljila u čemu jeste razlog što bataljoni nisu bili međusobno i sa štabom brigade čvrsto povezani ...«

Radi zaustavljanja prodora neprijatelja prema Ludbregu i držanje šemovečkih položaja u 13-to časovnoj krvavoj borbi — zasluga prije svega pripada borcima i rukovodiocima 2. bataljona brigade »Braće Radić« sa komandantom Milošem Koraćem i polit, komesarom Bran-

⁴⁴ Zbornik, tom 5, knj. 20, dok. br. 48, str. 175 i 176 (izvještaj Štaba X divizije od 7. listopada 1943. godine Štabu II korpusa NOV i POH o rezultatima napada na Ludbreg).

Na mjestu gdje su ove ustaše sahranjivane, u Varaždinu, nalazilo se poslije rata 70 — 80 krstova sa natpisom »poginuo u Šemovcu«.

⁴⁵ Zbornik, tom V, knj. 20, dok. br. 54, str. 194. do 200. (izvještaj od 8. listopada 1943., a citirani dio je sa str. 198. i 199).

kom Dasovićem — Canetom na čelu. Ovaj je bataljon svojim prsima i oružjem zaustavio 3 do 4 puta jače ustaške snage podržane svim raspoloživim borbenim sredstvima sa zemlje i iz zraka. Snagu bataljona znatno su pojačala i protivtenkovska sredstva, dobijena iz Sedamnaeste udarne brigade.

Na pitanje ko se u ovoj izuzetnoj borbi najviše istakao, komandant Miloš Korać (potpukovnik JNA u penziji) kaže: cijeli bataljon, jer je svaki borac i starješina u potpunosti izvršio svoj zadatak. Komandant i komesar bataljona i svi kamandiri i komesari četa bili su sve vrijeme ove natčovečanske borbe u streljačkom stroju boraca i nižih rukovodilaca, a brigu o ranjenicima, za vezu i ostalo, vodili su zamjenici komandanta i političkog komesara. Ako ipak nekoga treba posebno istaći, onda su to komandir 2. čete Mato Škrljan, nišandžija pt puške, Antun Major i mitraljesko odjeljenje, koje je, zbog efikasnosti dejstva, neprijatelj dugo tražio i na kraju ga punim pogotkom i uništio¹⁰.

0 držanju Drugog bataljona brigade »Braće Radić« na Šemovcu, u već pomenutom izvještaju Glavnom štabu, Štab zone navodi i ovo:

»U borbi sa ustašama kod šemovca, borci Drugog bataljona brigade »Braće Radić« pokazali su nevjerovatnu upornost u držanju položaja i najviše su zaslužni da neprijatelj, koji je bio krenuo u toku noći, nije prodro u Ludbreg ...«

1 Štab X divizije, u svom izvještaju Štabu II slavonskog korpusa, odaje puno priznanje brigadi »Braće Radić« i njenom Drugom bataljonu, za borbu na zasjedi prema Varaždinu i pored ostalog veli:

»Naše zasjede prema Varaždinu junački su izdržale i pored toga što je neprijatelj poduzeo sve mjere da bi izvršio proboj ...« »Zasjedu prema pomenutom mjestu držala je brigada »Braće Radić«. Ona je odbila neprijatelja u nekoliko navrata. Borba se vodila prsa u prsa i ništa borcima te brigade nije smetao kombinovani napad avijacije, tenkova i ustaških krvnika u jačini 600 do 700. Neprijatelj je toga dana tukao položaje brigade »Braće Radića« sa 26 aviona (»štuka«, »Dornijera« i školskih aviona)...« »Prema naknadno pristiglim izvještajima iz Varaždina, u Varaždin su došla dva puna kamiona mrtvih, a onda je stigao i jedan kamion ranjenih i mrtvih ustaša u broju od 28 krvnika, koji se prevrnuo...«

Poslije borbe na Šemovcu, brigada »Braća Radić« dobila je naziv »udarna«.

⁴⁸ Borbena dejstva brigade »Braće Radić« i borba kod sela Šemovca njenog 2. bataljona, obrađeni su na osnovu operativne zapovijesti Štaba II OPZ, izvještaja o borbi za Ludbreg i oko Ludbrega, štabova brigade »Braće Radić«, X slavonske divizije, II korpusa NOV i POH i II operativne zone Glavnom štabu NOV i POH, na osnovu kazivanja Miloša Koraća tadašnjeg komandanta 2. bataljona, opisa ove borbe u knjizi Emila Ivanca i članka Jove Rojčevića kao i na osnovi neprijateljskih dokumenata.

Zbornik, tom V, knj. 20, dok. br. 7, 28, 54, 64, 67, 198, 199, 201 i 203; »Krugovi oko Kalnika« autora Emila Ivanca, izdanje NIO »Narodna armija«, 1969. i »Večernji list« od 3. i 4. 09. 1963. godine.

5. Odluka da se Ludbreg brani

Dvadeset prva brigada i ostale jedinice Druge operativne zone u vrijeme borbi za prvo oslobođenje Ludbrega, također su uspješno izvršile svoje zadatke, ali nekih ozbiljnijih borbi nisu imale.

Noću 3. oktobra 1943. moglo se zaključiti da je prva faza poduhvata za čišćenje neprijatelja iz Podravine — uspješno završena. Međutim, visoka cijena postignutog uspjeha tjerala je na razmišljanje ŠTA DALJE? Da li braniti Ludbreg, ili ga, ako neprijatelj pritisne, napustiti, ne izlažući se novim žrtvama? Mišljenja su bila podijeljena. Neki rukovodeći drugovi su smatrali, da je zauzimanjem Ludbrega već postignuto ono što se željelo i da se ne treba izlagati novim žrtvama. Drugi su, opet, bili mišljenja da Ludbreg treba braniti i osloncem na njega širiti dalje slobodni teritorij u Podravini. Da bi se različita mišljenja usaglasila, trećeg na četvrti oktobar, održan je sastanak u zgradi kotara, kome su prisustvovali: Vlado Matetić i Marko Belinić, komandant i politički komesar II operativne zone, Vicko Antić i Vlado Janić, komandant i dotadašnji komesar X divizije, Ivan Šibi novi komesar divizije, Nikola Demonja i Krsto Bosanac, komandant i politički komesar 17. NOU brigade.

Poslije iscrpne diskusije, svi prisutni su se opredjelili da se Ludbreg napusti u slučaju jačeg pritiska neprijatelja. Jedino je komandant zone Vlado Matetić bio za to, da se Ludbreg i po cijenu većih žrtava brani i odbrani. A kada prisutni drugovi to nisu prihvatili, on je koristio stav CK KPJ o pravu komandanta da presiječe spornu situaciju i odluči po svom ubjeđenju. I pravilno odlučuje da se Ludbreg brani i da obezbjeđenje od najjačeg — Varaždinskog garnizona daje X divizija umjesto zamorene i iscrpljene brigade »Braće Radića«. Na osnovu takve odluke komandanta zone, izvršeno je odgovarajuće pregrupisanje snaga i osiguranje sa svih osjetljivih pravaca.

Bataljoni Sedamnaeste koji su odmah po završetku borbe u Ludbregu upućivani na ojačanje varaždinskog pravca, sada su samo pomjereni naprijed prema Varaždinu (Martijanec — Hrašovsko — Selnik), a neki na položaje Dvadeset prve brigade (linija Čukovec — Cvetkovec), koja se pomerala prema Križevcima (rejon Apatovac). Brigada »Braće Radić«, koja je pretrpjela najveće gubitke u teškoj borbi kod Šemovca, povučena je u Ludbreg i najbliža sela — radi unutrašnjeg obezbjeđenja, sređivanja, odmora i mobilizacije⁴⁷. Ostale jedinice Zone dobivale su ofanzivne i defanzivne zadatke u skladu sa osnovnom odlukom o odbrani Ludbrega.

Pri izdavanju naređenja za novi raspored i zadatke, štabovi X divizije i II operativne zone ukazali su potčinjenim jedinicama na potrebu najveće budnosti, mobilnosti i sigurne veze između jedinica. Jedinicama je skrenuta pažnja i na potrebu intenzivnog političkog rada u narodu i mobilizacije za NOV, sa napomenom da novopridošli mogu ostajati i u jedinicama X divizije, ako to žele⁴⁸.

⁴⁷ Zbornik, tom V, knjiga 20, dokument broj 64, strana 222. (Izveštaj Štaba X divizije).

⁴⁸ Zbornik, tom V, knjiga 20, dok. br. 44, str. 163. i 164. (Naređenje Štaba X divizije podređenim jedinicama za novi raspored).

Prateći ova pomjeranja naših jedinica, neprijatelj je pretpostavio da se partizanska glavnina kreće radi napada na Koprivnicu i Križevce. Zato i preduzima mjere »razviđanja« (izviđanja) i osmatranja iz ovih i Varaždinskog garnizona. Osmog oktobra jedna jača kolona ustaša i domobrana, praćena sa preostale četiri tankete (4 su uništene i 2. onesposobljene u Šemovcu, pa valjda popravljene) izvršila je u tom cilju ispad iz Varaždina ka Ludbregu.

Treći bataljon 17. udarne brigade, koji je branio taj pravac, dočekaao je ovog neprijatelja snažnom unakrsnom vatrom, oštetio mu dve tankete, a zatim ga — protivnapadom odbacio otkud je i došao⁴⁹.

To je bio posljednji ozbiljniji pokušaj ugrožavanja slobodnog Ludbrega u tom mjesecu. A kada je u novembru oslobođena i Koprivnica, a neprijatelj sam napustio Đurđevac, nastala je popularna »Podravska republika«, prostrana teritorija koja je bila slobodna sve do februara 1944. godine. Komandantu II operativne zone Vladi Matetiću — zbog upornosti da se Ludbreg brani, — praksa je dala za pravo⁵⁰.

Narod Podravine je primio sa simpatijama, oslobođenje Ludbrega i čišćenje neprijatelja iz svih manjih mjesta između Varaždina, Koprivnice i Križevaca. Svoju naklonost NOB-i narod je potvrđivao odzivom na brojne zborove i mitinge, po selima oko Ludbrega i u gradu. A i prilikom defilea brigade »Braće Radić« 7. 10. 1943. ujutro, kada je ova jedinica promarširala gradom sa zastavom i muzikom na čelu, građani su je pozdravili oduševljeno. Ulicama su tada odzvanjali poklici »Slava braći Radićima« i »živjela brigada »Braće Radić«.

Radi daljeg intenziviranja političko-propagandnog rada u narodu, Štab X divizije, u svom izvještaju II korpusu od 7. listopada t.g. navodi da će izdati letak »Posebno saopštenje« sa rezultatima akcija »od kada se nalazimo na terenu Moslavine, Bilogore i Kalnika« te da će agitprop još više pojačati svoj rad i, pored ostalog, davati i svakodnevne vijesti⁵¹.

Cjelovitiju sliku vojno-političke situacije na teritoriji II operativne zone, od dolaska X divizije na njeno operativno područje, daju neke ocjene i podaci iz operativnog izvještaja Štaba II zone od 8. listopada 1943. g. U njemu između ostalog piše:

»Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske

Deseta divizija poslije likvidacije Hercegovca, Popovače, produžila je pokret prema Kalniku i na putu likvidirala uporište Sv. Ivan žabno, na pruži Bjelovar—Križevci. Dolaskom divizije na sektor Kalničkog partizanskog odreda otpočelo je čišćenje uporišta Varaždinske Toplice i Ludbreg u zajednici sa brigadom »Braće Radić«. Kroz to vrijeme inicijativa se i dalje nalazi u našim rukama, neprijatelj nije vršio nikakve ofanzivne operacije. 21. 9. o.g. ponovio je napad na sela Duga Rijeka i Rasinica, na sektoru Kal-

⁴⁹ Zbornik, tom V, knj. 20, dok. br. 64, str. 222. i dok. br. 208, str. 731 (Izvještaj glavnog stožera domobranstva od 10. 10. 1943. godine).

⁵⁰ Rasprave u zgradi kotara, o tome da li braniti, ili napustiti Ludbreg zapisane su prema izjavi Krste Bosanca, generala JNA u penziji.

Slobodnu teritoriju na prostoru Kalnika i Podravine (Ludbreg, Koprivnica, Đurđevac i brojna druga mjesta), narod i borci zvali su »Podravska republika«.

⁵¹ Zbornik, tom V, knj. 20, dok. br. 48, str. 175—177. (Izvještaj Štaba X divizije od 7. listopada 1943. o rezultatima napada na Ludbreg).

ničkog partizanskog odreda (sekc. Čakovec) kojom prilikom je ista sela zapalio.

Naše jedinice u Moslavini: II brigada i Moslavački odred vršili su akciju na Vrbovec, Krapinski odred nalazi se u formiranju (ponegdje se naziva Zagorski), Zagrebački odred izvršio je manje akcije na sektoru Sv. Ivana Zelina, dok podatke o aktivnosti Turopoljskog, žumberačkog odreda i XIII proleterske brigade nemamo (u zajednici sa slovenačkim jedinicama, oni su u to vrijeme čistili Zumberak od neprijatelja). Bjelovarski odred upravo je formiran i otpočeo je sa aktivnošću na pruži Koprivnica — Kloštar.

Aktivnošću naših jedinica na sektoru Kalničkog odreda uspjelo se neprijatelju potpuno izbaciti iz prometa pruge Varaždin — Ludbreg — Koprivnica — Križevci, na kojima su mostovi porušeni i pruga na velikoj dužini razrušena.

Kroz protekli period aktivnosti naših jedinica, vršila se istovremeno reorganizacija i formiranje novih jedinica u Moslavini, formirana je II brigada (Moslavačka NO brigada), Bjelovarski odred i Krapinski odred...«

...»U svim borbama možemo konstatovati da pored dobrih osobina boraca i rukovodilaca naših jedinica, njihove visoke svijesti i borbenosti primjetilo se, da im manjka sposobnost odnosno iskustvo u brzom manevrisanju ...«

»Naše perspektive:

Sa jedinicama X divizije i brigade »Braće Radić«, krenuti za Zagorje, II brigadu i Moslavački odred aktivirati na pruži Banova Jaruga — Zagreb, u Bjelovarskom, Kalničkom i Zagrebačkom odredu sprovesti najširu mobilizaciju, pristupiti daljem učvršćenju odreda odnosno formiranju nove brigade (12. decembra 1943. u selu Lipovčani kod Čazme formirana je pod imenom NO brigada »Matija Gubec« prim, autora). Likvidacijom Ludbrega oslobođeni teritorij proteže se od Varaždina do Koprivnice i sada postoje svi uslovi za prebacivanje jedinica u Međumurje. Ovih dana formiraće se Međumurska četa, koja će biti prebačena u Međumurje. Nastaviti sa potpunim uništenjem komunikacije Varaždin — Ludbreg — Koprivnica — Križevci i Koprivnica — Kloštar, Bjelovar — Križevci. Za uništenje tih komunikacija potrebne su nam veće količine eksploziva.⁶²

Nakon zauzeća Ludbrega, a radi smirivanja neprijatelja na njegovim daljim prilazima (osim već pomenutog odbijenog ispada 8. 10. iz Varaždina i ponovljenog u toku 12. 10. 1943. godine i opet razbijenog i najurenog od onog istog 3. bataljona 17. brigade — u Martijancu, drugih napada na Ludbreg nije bilo), te sređivanja prilika u Gornjoj Podravini (učvršćenje vojne i narodne vlasti i dr.) — jedinice X divizije i brigade »Braće Radić« ostale su do 14. oktobra na svojim položajima oko Ludbrega i uglavnom odmarale, izvlačile pouke iz prethodnih dejstava, vršile mobilizaciju i pripremale se za nove zadatke.

Tih dana je u 21. brigadi došlo do znatnih kadrovskih promjena. Za političkog komesara brigade, umjesto Ivana Turčinovića — Surog, postavljen je Matija Vinković — Slobodan, politički komesar 3. bataljona 17. udarne brigade. Umjesto Miloša Crnobrnje, za zamjenika komesara brigade, postavljen je Branko Kuprešanin. Informativni oficir brigade postao je Miloš Carević a intendant Đurica Cvijo — Muki.

⁵² Arhiv Voj. ist. inst. a. NOR, k. 1472, reg. br. 4/6 i Zbornik, tom V, knjiga 20, dok. br. 54, str. 194., 195. i 200.

Pored njih, četiri nova druga postavljena su na dužnosti komandira četa, a više njih za komandire i političke delegate vodova.

U oficirske činove sa rangom od 1. maja 1943. godine, unapređena su 33 druga, među kojima i komandant brigade Dako Puač u čin majora — (Prema monografiji Dvadeset prve brigade, izdatoj od strane VIZ Beograd, 1981. godine).

GLAVA TREĆA

DALJA ZAJEDNIČKA DEJSTVA 28. DIVIZIJE I JEDINICA
DRUGE OPERATIVNE ZONE

1. Borbe u Hrvatskom Zagorju

Četrnaesti na petnaesti oktobar, Deseta divizija i brigada »Braće Radić« napuštaju dotadašnji raspored i rejone. Sedamnaesta i Radićeva brigada kreću za Zagorje, a Dvadeset prva posjeda položaj Hum — Visoko na cesti Zagreb — Varaždin (bez 3. bataljona koji je ostao u rejonu Križevaca), sa zadatkom da na toj i susjednim cestama vrši akcije, i sprečava neprijatelja da krene na Radićevu i Sedamnaestu brigadu. Ove su pri tom porušile most na rijeci Bednji na cesti Zagreb Varaždin i prekinule saobraćaj između ova dva grada.

U popodnevnom satima 15. 10. 1943. Sedamnaesta brigada se u neposrednoj blizini Varaždina, kod Turčina, oštro sukobila sa neprijateljem, nanijela mu gubitke od oko 150 mrtvih i ranjenih, te ga primorala na povlačenje⁵³.

Osmotrivši jake partizanske snage oko Varaždina, a pogotovo poslije ove, za njih neuspješne borbe, neprijateljsko komandovanje se plašilo mogućnosti opkoljavanja i napada na Varaždin. Zato vrši ubrzane pripreme za odbranu grada od partizana⁵⁴.

Nakon posjedanja određenog položaja, 21. brigada je uhvatila vezu sa Zagrebačkim odredom u rejonu Sv. Ivan Zelina i razvila izviđačku djelatnost i prema Zagrebu i prema Varaždinu, da bi spriječila bilo kakvo iznenađenje⁵⁵.

Iz rejona dostignutih petnaestog na veče, a u skladu sa naredjenjem Štaba II operativne zone, Sedamnaesta i Radićeva brigada krenule su ka Ivancu (kotarsko mjesto sjeverno od Ivančice), Lepoglavi i Zlataru (kotarsko mjesto na južnim obroncima iste planine).

Napad na uporište Ivanec izvela je 17. oktobra 1943. godine, sa početkom u 5 sati ujutro, brigada »Braće Radić« i brzo ga likvidirala. Na osiguranju od Varaždina bila je 17. brigada, a na njenu zasjedu naišla je »skupina« od oko 1.000 ustaša i domobrana iz tog garnizona, ali je, poslije petočasovne borbe i osetnih gubitaka, ta formacija bila prinuđena da se povuče.

^M Arhiv VII, a. NOR, k. 1472, reg. br. 60—1 (Naredba Štaba II OPZ od 13. 10. 1943. za pokret u Zagorje) i k. 1472A, reg. br. 11/6 (Izvještaj Štaba 17. NOU brigade)⁵⁴

⁵⁴ Zbornik, tom V, knj. 20, dok. br. 219, str. 760 (izvještaj zapovjedništva glavnog stožera domobranstva).

⁵⁵ »21. slavonska udarna brigada«, Bogdan Bosiočić, VIZ Beograd, 1981.

Dvadeset prva brigada je ostala na svojim ranijim položajima na cesti Zagreb — Varaždin. U ranim prijepodnevnim satima (17. 10.) vodi žestoku borbu sa ustašama, u kojoj je neprijatelju nanijela gubitke od 48 ubijenih ustaša i zaplijenjenog jednog puškomitraljeza i više pušaka i municije. U toj borbi istakao se naročito njen 4. bataljon⁵⁶.

U vezi sa predstojećim napadom na Zlatar, 21. brigada 19. i 20. oktobra ruši prugu i tt veze između Trgovišta i Krapine, i cestu kod Starog Trgovišta. Ruši zatim 15 kilometara pruge i tt veza između Trgovišta i Novog Marofa, prekopava cestu i ruši nekoliko mostova između ova dva mjesta. Pored toga, prisilila je ustaše da napuste uporište Bisag-grad i pobjegnu u Sv. Ivan Zelinu⁵⁷.

Dvadeset drugog oktobra u zoru (03.00) 17. NOU brigada je napala uporište Zlatar. I pored dugotrajne — dvadesetčetvoročasovne borbe, brigada nije uspjela da likvidira tri izuzetno tvrde i branjene zgrade, mada je neprijatelju nanijela osjetne gubitke (44 zarobljena i preko 40 mrtvih). Pošto je već nastupio dan, a da bi se izbjegle veće žrtve, naredeno je povlačenje.

U borbi za Zlatar naročito se istakla 3. četa 2. bataljona, koja je od strane Štaba 28. divizije istaknuta za primjer cijeloj diviziji. Izraženi su joj zahvalnost i divljenje. U ovoj borbi, iz Sedamnaeste je poginulo više boraca i rukovodilaca, među kojima i Marko Abalić, Blagoje Dobrić i Ranko Carić sekretar SKOJ-a bataljona, koji je šest mjeseci ranije pobjegao iz zloglasnog Jasenovačkog logora i došao u partizane.

Uporište Zlatar, međutim, i pored povlačenja naših snaga nije se dugo održalo. Njegova posada, poslije teške 24-časovne borbe napustila je mjesto čim je stigla pomoć, koja joj je omogućila da se izvuče iz grada.

Nakon povlačenja neprijatelja, 2. bataljon 17. brigade ulazi u Zlatar. Ali samo dan kasnije dočekuje napad jače motorizovane kolone iz Zagreba (10 tenkova, 20 kamiona i desetak drugih motornih vozila). Poslije viščasovne borbe, pretrpjevši velike gubitke, neprijatelj se povlači, odvlačeći jedan onesposobljeni, a ostavljajući jedan uništen tenk. Drugi bataljon je imao jednog mrtvog i dva nestala borca⁵⁸.

Radi učvršćenja uspjeha postignutog oko Zlatara, organizovan je i sproveden intenzivan politički rad po okolnim selima i izvođene diverzije na okolne saobraćajnice. Tako su 27. oktobra, jedinice II operativne zone i Desete divizije, izašle na rušenje pruge Zagreb — Varaždin i cestovnih komunikacija oko Zlatara. Na tom zadatku postižu

⁵⁶ Arhiv VII, a. NOR, K. 1131, reg. br. 33—2 (Naredba Štaba 28. divizije NOV i POJ o pohvali 21. brigade, naročito njenog 4. bataljona).

⁵⁷ Zbornik, tom V, knj. 2, dok. 220, 223, 225 i 228 (izvještaji zapovjedništva glavnog stožera domobranstva).

⁵⁸ Zbornik, tom V, knj. 20, str. 455. i 477. (zapovijest štabova 28. divizije i 17. NOU brigade za napad na Zlatar);

Zbornik, tom V, knj. 20, dok. br. 192 (izvještaj Štaba 28 divizije za period 10 — 31. 10. 1943. godine), i

Zbornik, tom V, knj. 20, str. 767, 788 i 792. (izvještaj zapovjedništva glavnog stožera domobranstva).

i vrlo zapažene rezultate, što sve zajedno doprinosi ugledu naše NOV u tom kraju i opredjeljivanju naroda za narodnooslobodilačku borbu⁵⁹.

Osiguranje napada na Zlatar, u skladu sa zapovijestima štabova zone i divizije, vršile su: brigada »Braće Radić« prema Lepoglavi i Ivancu i 21. brigada prema Varaždinu, Zagrebu i Križevcima. Obadve ove brigade imale su zadatak da zapriječe ceste koje »drže« (sjećanjem i obaranjem drveća) i isprekidaju tt linije »u zoni naših dejstava«.

Na položaje 21. brigade, u toku borbe Sedamnaeste za Zlatar, neprijatelj nije nailazio, a većih sukoba sa njim nije imala ni brigada »Braće Radić«.

Kakav je bio odraz borbi oko Zlatara — na neprijatelja, vidi se i iz izvještaja zapovjedništva glavnog stožera domobranstva, u kome između ostalog, stoji: da je »Zlatar prepušten partizanima« i »Oko Ivanca su partizani uspostavili vlast i mobilisali mladiće od 17 do 27 godina. Takođe su upali u Zagreb u ulicu Kustošija, razoružali 3 domobrana i odnijeli im odore«⁶⁰.

Krajem oktobra, 28. slavonska divizija se vratila iz Zagorja na Kalnik. U selima Apatovac, Veliki i Mali Poganac jedinice su se sredi-vale i odmarale od prethodnih pokreta i borbi, i pripremale se za novu veliku akciju koja je bila na pomolu.

2. Borbe za Koprivnicu

Predstojao je napad na neprijateljsko uporište u Koprivnici, kako bi se oslobodila gornja Podravina, u kojoj se narod sve više opredjeljivao za NOP.

Zapovijest za napad na uporište u Koprivnici, Štab II operativne zone izdao je 3. 11. 1943. godine, a Štab 28. divizije je detaljan plan za napad dostavio jedinicama 4. novembra⁶¹. Početak napada određen je za noć 6—7. 11. 1943, odnosno 6. 11. u 24h, a u čast godišnjice oktobarske revolucije. Cilj je bio da se baš na njen dan i u tom vremenu doprinese pobjedama Crvene armije i naročito naše NOVJ, čije su glavne snage vodile teške borbe oko Jajca, radi širenja slobodne teritorije.

U Koprivnici je tada bilo oko 1.600 neprijateljskih vojnika — Nijemaca, ustaša, domobrana, žandarma, dobro naoružanih i utvrđenih. Pored toga, uporištu je stajao na raspolaganju i jedan oklopni voz, a cijela odbrana zasnivala se na čvrstom držanju nekoliko međusobno dobro povezanih odbrambenih čvorova.

Napad na uporište u Koprivnici povjeren je Dvadeset prvoj brigadi 28. divizije. Na Čardu i Danicu, u blizini Koprivnice, napad je trebalo da izvede Kalnički NOP odred (bez jednog bataljona) II opera-

⁵⁹ Arhiv VII, a. NOR, K. 1129, reg. br. 24—2 (Naređenje Štaba II OPZ za rušenje komunikacija) i k. 1129, reg. br. 25—2 (naređenje Štaba 17. brigade u istom smislu).

O borbama i dejstvima Desete (28.) div. u Hrv. Zagorju vođenim od 14. do pred kraj oktobra, opširnije je pisano u monografijama 17. i 21. brig., autora Z. Cvetkovića (17.) i B. Bosiočića (21.), koje je izdao VIZ Beograd, 1978. i 1981.

⁶⁰ Zbornik, tom V, knj. 20, dok. 231. (Izvještaj glavnog zapovjedništva domobranstva).

« Zbornik, tom V, knj. 21, dok. br. 22, str. 111, Arhiv VII, a. NOR, K. 1129 reg. br. 30—2 i Građa za historiju NOP Slavonije, knj. 8, dok. 130, str. 345.

tivne zone. Osiguranje od Varaždina je vršila brigada »Braće Radić«, koja je posjela desnu obalu rijeke Bednje — od Ludbrega do M. Bukovca. Druga moslavačka brigada je zatvarala pravac Križevci — Koprivnica. Od Bjelovara osiguranje je vršila 17. brigada, čiji su bataljoni imali zadatak da posjednu položaje koji su se protezali ispred sela: Kapela — Lipovo Brdo — k. 260 — Rakitnica. Treći njen bataljon obrazovao je rezervu u rejonu sela Babotok. Bjelovarski partizanski odred zatvarao je pravac Podravski Novi Grad — Koprivnica.

Snimljeno oktobra 1943. godine kod Koprivnice. 2. Ivan Turčinović »Suri«, politički komesar i 3. Bako Puač, komandant 21. slavonske NO udarne brigade, sa kuririma.

Pripreme akcije na Koprivnicu bile su svestrane u svim jedinicama koje su u njoj učestvovala, a naročito u 21. brigadi.

Napad na uporište je počeo po planu — 6. 11. u 24.00 i dobro je vođen. Iako su se snage neprijatelja uporno branile i za svaku otpornu tačku se žestoko borile, a na onim glavnim pružale i grčeviti otpor, — neprijatelj nije mogao odoljeti pred silovitim i dobro organizovanim napadom 21. brigade. Oko 13 časova 7. novembra bio je zauzet centar grada, a do mraka, palo je i cijelo uporište, izuzev Čarde koju je napadao Kalnički odred. Ovaj objekat neprijatelj je 8. novembra zapalio i povukao se preko Drave.

Oslobodjenjem Koprivnice mnogo se doprinijelo daljem razvoju NOB u sjevernoj Hrvatskoj, a rezultati borbe za taj grad bili su impo-

zantni. Preko 100 ubijenih i 400 zarobljenih neprijateljskih vojnika, 8 zaplijenjenih mitraljeza, 18 puškomitraljeza, 4 laka minobacača, 605 pušaka, 7 automata, 10 pištolja, 300.000 puščanih metaka, 954 ručne bombe, 600 minobacačkih mina, 475 kg. eksploziva, 2 kamiona, 2 automobila, 4 motocikla i oko 600 bicikla, 1.000 kompleta vojničke odjeće i mnogo druge vojne opreme. Pored toga na željezničkoj stanici je zaplijenjeno 15 vagona novinskog papira, 2 vagona soli, 7 vagona šećera, više vagona žive stoke i građevinskog materijala.

Gotovo sav navedeni plijen predat je Kalničkom području, koje ga je otpremilo na slobodnu teritoriju⁶².

I u narodu i u redovima neprijatelja, oslobođenje Koprivnice je snažno odjeknulo, pogotovo što je došlo ubrzo poslije oslobođenja Ludbrega.

U borbi za Koprivnicu istakle su se mnoge jedinice i pojedinci iz 21. brigade. Među njima su 3. četa 3. bataljona, komandiri Stevo Pribić i Petar Savić, vodnici Milan Čvara, Milo Dragičević, Jovo Aleksić i Vilim Nađ, politički delegati Branko Rusić, Jovo Komlenović i Božica Dimitrijević, te desetar Jovo Lukić.

Za uspjeh postignut na godišnjicu velike oktobarske revolucije, doprinos našoj borbi i razvoju ustanka i oružane borbe u ovom kraju, život je položilo 20 drugova i drugarica iz 21. slavonske brigade, među kojima i politički komesari četa Đuro Rukavina i Dušan Đurić, 1 komandir čete, 1 vodnik, 2 delegata i 4 desetara. Ranjeno je 54 drugova i drugarica, među kojima i dva komandira četa i jedan politički komesar čete, veći broj komandira vodova, političkih delegata i desetara.

Za izuzetan uspjeh, hrabrost i požrtvovanje u borbi za Koprivnicu. Štab II operativne zone je pohvalio borce i rukovodioce 21. brigade slijedećim riječima:

»Za junačko držanje i upornu borbu boraca i rukovodilaca 21. brigade Hrvatske za oslobođenje grada Koprivnice **pohvaljujemo sve borce i rukovodioce zajedno sa njihovim junačkim Štabom brigade**, koji je savjesno rukovodio ovom borbom i zajedno sa svojim borcima donio slavu 21. brigadi Hrvatske, a slobodu građanima grada Koprivnice. Naročito ističemo hrabro držanje boraca 1, 3. i 4. bataljona 21. brigade NOV Hrvatske«⁶³.

Prva čestitka povodom oslobođenja Koprivnice došla je s položaja Sedamnaeste udarne brigade (vidi Monografiju »21. slavonska brigada«, u kojoj je borba za Koprivnicu opširno obrađena).

Jedinice na osiguranju koprivničke akcije, imale su takođe žestoke sudare sa neprijateljem koji je pokušavao da se probije u Koprivnicu i deblokira tamošnju posadu. Tako je brigada »Braće Radića« izdržala oštre napade prve ustaške bojne PTS (Pavelićevog tjelesnog zdruga) koja je bila ojačana tenkovima i podržana artiljerijom, ali je ipak morala odustati od svojih namjera. Druga moslavačka brigada je razbila kolonu neprijatelja na svom pravcu. Za razliku od njih, 17. brigada se nije tukla tog dana, ali je 10. novembra (na položajima iz vremena napada na Koprivnicu), imala žestoku borbu sa jakom kom-

⁶² Građa za Historiju NOP Slavonije, knjiga 8, dok. 148, str. 416. (Izvještaj Štaba 21. brigade od 10. novembra 1943. godine).

⁶³ Arhiv VII, a. NOR, k. 1471. reg. br. 47/7 (Naredba Štaba II OZ o pohvali 21. brigade) i Građa za Historiju Slavonije, knj. 8, dok. 137, str. 378.

10. 11. 1943 sam primljen u KPJ.
Bjelochas, kod Lica Rmitostica

binovanom kolonom neprijatelja koja je nadirala ka selu Kapeli. Poslije petočasovne borbe, Sedamnaesta je uspjela da je razbije, nanese joj vrlo osjetne gubitke i prisili na povlačenje.

U navedenim borbama ove tri brigade, palo je blizu 20, a ranjeno oko 30 drugova⁶⁴.

3. Napad na uporište Čazmu i borbe na zasjedama

Pred napad na neprijateljsko uporište u Čazmi, 28. divizija zauzima odgovarajući borbeni raspored, a 26. 11. 1943. godine, na osnovu zapovijesti Štaba II operativne zone, Štab divizije izdaje brigadama svoju zapovijest za napad na Čazmu. Istog dana zapovijest za ovu akciju izdaje i Štab 17. NOU brigade⁶⁵.

Zadatak da napada na samo uporište, povjeren je Drugoj moslavačkoj brigadi, dok su osiguranje napada vršile Sedamnaesta, Dvadeset prva i »Radićeva brigada«, Moslavački i Zagrebački odred.

Sedamnaesta brigada trebalo je da postavi osiguranje prema uporištima u Ivanić Gradu i Križu, posjedajući položaje u rejonu sela Sovari i Dabei — 2. bataljon na komunikaciji Ivanić Grad — Čazma i Treći lijevo od njega do puta Čazma — šušnjari. Ova dva bataljona imala su zadatak da se što bolje utvrde, prekopaju ceste koje zatvaraju, poruše mostove na tim putevima i spriječe prodor neprijatelja prema Čazmi. Prvi bataljon (bez jedne čete i voda) i 4. bataljon ove brigade, određeni su u divizijsku rezervu.

Dvadeset prva brigada je osiguravala pravac od Bjelovara, posjedujući odbrambene položaje u rejonu sela Štefanje i Laminæ. Prvi bataljon je isturila prema Narti, a Treći je imala u rezervi. Pošto je uporište u Čazmi bilo pod operativnom komandom garnizona Bjelovar, otuda ise i očekivala prva intervencija ka Čazmi.

Borba za Čazmu koju je branila 1. bojna 5. gorske pukovnije i oko 200 SS policajaca, počela je po planu i bila je veoma žestoka. Napad je vrlo uspješno vodila i okončala 2. moslavačka brigada, pomognuta od jednog bataljona Moslavačkog odreda. Tom prilikom ona je poslije višečasovne borbe razbila i gotovo potpuno uništila pomenutu bojnu i policijski sastav.

Na zasjedama Sedamnaeste i Dvadeset prve brigade, borbe su bile još žešće.

U toku 28, 29. i 30. 11. 1943. u vrijeme napada na Čazmu i poslije, neprijatelj je svakodnevno, i po dva puta na dan, napadao na položaje 2. i 3. bataljona 17. brigade, čije je težište odbrane bilo u rejonu sela Dabei, a 29. i 30. napao je i položaje 4. bataljona. Upornom i aktivnom borbom iz zasjede i vještim manevrom i udarima rezervi u bokove neprijatelja, Sedamnaesta je odbila sve napade neprijatelja i postigla izvanredan uspjeh. Zarobila je 36 i ubila oko 120 neprijateljskih vojnika. Oborila je dva aviona, uništila 17 kamiona i zaplijenila 2 pt topa

⁶⁴ Zbornik, tom V, knj. 21, str. 613, 619, 622, 629, Arhiv VII, a. NOR, k. 1136, reg. br. 4—35/2 i k. 1130, reg. br. 26—2 i 27—2.

⁶⁵ Zbornik, tom V, knj. 21, str. 499. (Zapovijest za napad na Čazmu Štaba II OPZ); Arhiv VII, a. NOR, K. 1129, reg. br. 34—1/2 (Zapovijest Štaba 28. divizije) i reg. br. 34—5/2 (Zapovijest Štaba 17. brigade).

sa 180 granata, 2 brdska topa sa 150 granata, 6 raznih mitraljeza, dosta pušaka i municije i druge vojne opreme.

Gubici brigade su 4 poginula (među kojima je politički komesar čete Žarko Koronovac) i 17 ranjenih boraca. U borbama su se istakle sve jedinice brigade i mnogi borci i rukovodioci⁶⁶.

I kao što je Koprivnica bila naša čestitka i pozdrav oktobarskoj revoluciji, Čazma i sve što se odigralo u njoj i oko nje, izvanredan je borbeni pozdrav Drugom zasjedanju AVNOJ-a u Jajcu, i čestitka Vrhovnom komandantu drugu Titu za zvanje maršala, koje je dobio na tom zasjedanju. Ta pobjeda poslije Ludbrega i Koprivnice, bila je ujedno i borbeni zov narodu ovog kraja da se odlučnije opredjeljuje za NOP.

Kao i poslije Ludbrega i Koprivnice, tako je i poslije ove akcije na Čazmu, većina zaplijenjenog oružja i opreme, predana jedinicama i ustanovama II operativne zone, radi priprema formiranja novih jedinica.

Držanje i uspjeh 17. NOU brigade u ovim borbama, ocijenio je Štab II operativne zone u svojoj pohvalnoj naredbi od 3. 12. 1943. godine:

»Pohvaljujemo borce i rukovodioce 17. udarne brigade za osobito junачko držanje i uspješno rukovođenje u operacijama za sve vrijeme borbe na položajima prema Križu i Ivanić Gradu.

Borci i rukovodioci 17. udarne brigade svojom velikom borbenošću i vještinom prokušanih vojnika dali su primjer svim našim jedinicama kako se uspješno tuče neprijatelj sa najminimalnijim gubicima.

Vještima manevrima, borci i rukovodioci 17. brigade, uspjeli su da u tri navrata potuku neprijatelja nanoseći mu ogromne gubitke u ljudstvu i ratnom materijalu.

Takođe, pohvaljujemo Štab 17. udarne brigade za iskusno i znalačko rukovođenje u svim borbama i vješto manevrisanje, koje je donijelo velike rezultate.

Posebno pohvaljujemo borce i rukovodioce 17. brigade zato što su skoncentrisanom vatrom iz pušaka i mitraljeza oborili dva neprijateljska aviona, koji su bombardovali položaje.

Ovaj veliki uspjeh i pobjede 17. udarne brigade treba da posluže primjerom svim ostalim jedinicama, kako se vještima manevrisanjem može uspješno tući neprijatelja sa minimalnim gubicima, dok 17. brigadi treba da dade još više poleta u borbi protiv neprijatelja sve do konačne pobjede³⁷.

Vrlo oštre i teške borbe, u vrijeme akcije na Čazmu, vodila je i 21. brigada. Do prve borbe došlo je, ubrzo po otpočinjanju napada na Čazmu, u rejonu sela Štefanje, i to sa Nijemcima i domobranima koji su u intervenciju pošli iz Bjelovara. Ta borba trajala je sve do predveče, a tada se neprijatelj, ne mogavši da ostvari svoju namjeru, povukao u polazni garnizon.

Slijedećeg dana (29. 11.) dolazi do novog, još oštrijeg napada na položaje 21. brigade od strane jedne formacije neprijatelja, sastavljene od Nijemaca, domobrana, gestapovaca, njemačke policije, ustaša i žandarma, koji su nastupali u tri kolone.

⁶⁶ Arhiv VII, a. NOR, k. 1130, reg. br. 32—2 (Izvjestaj Štaba 17. brigade) i K. 1132, reg. br. 33—5.

⁶⁷ Arhiv VII, a. NOR, K. 1130, reg. br. 4—37.

Poslije ogorčene borbe, ove snage su uspjele da potisnu bataljone 21. brigade, ali prema Čazmi se nisu probile. Naprotiv, padom mraka, poslije našeg protivnapada, bile su prinuđene da se povuku u Nartu.

Sutradan, tj. 30. novembra, neprijatelj napada ponovo i nastoji pod svaku cijenu da se probije ka Čazmi i preotme je iz naših ruku. Glavnom on uspijeva da u rejonu sela Laminae izbije u bok i pozadinu prištabskih dijelova brigade i 4. bataljona, i potisne sa položaja ovaj i Drugi bataljon. U 14 sati zauzeo je selo Štefanje i tu zanoćio.

Brigada je zauzela nove položaje ispred sela Bojana i Vagovine, na kojima su borbe nastavljene i 1. 12. 1943. godine. U poslijepodnevnom časovima, štab brigade odlučuje da izvede opšti obuhvatni protivnapad sa ciljem presjecanja odstupnice i razbijanja neprijatelja u rejonu Starog i Novog Štefanja. Prvi bataljon je po tom planu prvi krenuo ka Štefanju, međutim, neprijatelj se prije toga, koristeći slabu vidljivost, izvukao sa položaja i povukao ka Narti i Bjelovaru. Vjerovatno je došao do zaključka da dalje ne može i odustao od dalje borbe.

U ovim teškim višednevnim borbama, iz 21. brigade su poginula 22 druga, među kojima i komandant 1. bataljona Jakov Bosiočić. Ranjena su još 64 borca, među kojima je takođe bilo više rukovodilaca. Pet ranjenika podleglo je ranama. Suprotno tome, cijeni se da je oko 80 neprijateljskih vojnika izbačeno iz stroja.

U cjelini uzev, u borbama za Čazmu izbačeno je iz stroja preko 600 neprijateljskih vojnika, a zarobljeno 300, među kojima i 11 oficira. Svi ovi oficiri i 110 vojnika stupili su u jedinice II operativne zone. Zaplijenjeno je dosta oružja i raznovrsne vojne opreme, a uništeno je mnogo vojnog i drugog materijala i oružja, između ostalog i dva aviona od strane 17. udarne brigade⁶⁸.

Šire i potpunije o ovoj, kao i o većini drugih borbi koje su vodile jedinice 28. divizije u sjevernoj Hrvatskoj, pisano je u monografijama 17. i 21. udarne brigade i publikaciji »17. udarna slavonska brigada«, izdanje NIO Poslovna politika — Bgd. 1983. godine.

4. Dejstva u Turopolju

Dvadeset devetog novembra 1943, još dok su vođene borbe za Čazmu, Glavni štab NOV i POH je naredio Štabu II operativne zone da 28. diviziju uputi u Turopolje, radi zajedničkih dejstava sa 8. korodunaškom divizijom NOVJ⁶⁹. Cilj je bio, da se prebacivanjem 28. divizije u neposrednu blizinu Zagreba — nanese udar neprijatelju tamo gdje je najosjetljiviji, i time olakša situacija našim jedinicama koje su vodile teške borbe u VI neprijateljskoj ofanzivi.

Odmah po prestanku borbi na zasjedama, jedinice divizije su se prikupile u određene rejone, napravile kratki predah radi sređivanja i pripreme, a 5. 12. 1943, na osnovu nove depeše Glavnog štaba Hrvat-

⁶⁸ Arhiv VII, a. NOR, kutija 158, reg. br. 47 (19—1, kutija 1122, reg. br. 9—1), k. 29, reg. br. 36/4 i Zbornik, tom V, knj. 22, dok. 144, str. 698. i 723.

⁶⁹ Zbornik, tom V, knjiga 22, str. 533.

ske⁷⁰, krenula ka Savi. Zapovijest za pokret u određenom pravcu, Štab 28. divizije izdao je 3. 12. 1943. godine i njome odredio rejone prikupljanja, vrijeme polaska, poredak za marš i obavezu brigada da po prelasku u Pokuplje, uspostave vezu sa Turopoljsko-posavskim odredom u rejonima sela Kravarsko, Pisarovina i D. Kupčina.

Pokret je izvršen pravcem sela Marčani—Bešlinec—Predavec—Kloštar Ivanić — željeznička pruga i cesta Zagreb—Beograd—Opatinec—Oborovo. Na čelu divizijske kolone je bila 17. udarna brigada, a na začelju 21. brigada, sada već udarna, kao i cijela 28. divizija, o čemu je obavještenje stiglo depešom GŠH kojom je naređen i pokret.

Po stizanju u rejon Oborovo, 17. brigada je postavila obezbeđenje sa pravca mogućeg napada neprijatelja, i prebacivanje preko Save je otpočelo. Do svanuća 6. decembra, sve jedinice divizije su prevežene na desnu obalu rijeke. Razmjestile su se u okolnim selima, i uz kružno obezbeđenje, sačekale veče da bi nastavile dalje. Padom mraka, divizija je krenula ka Vukomeričkim Goricama i širem rejonu sela Kravarsko. Međutim, neprijatelj je osjetio njen dolazak na ovo područje⁷¹, pa je preduzeo protivmjere. Već sutradan, 7. decembra došlo je do oštih borbi obe naše brigade sa ustašama i Nijemcima.

Rano ujutro, sa pravca sela Hrašće i Lukovac, kolona od oko 500 ustaša iz Pavelićevog tjelesnog zdruga, napala je 1. i 2. bataljon 17. brigade. Poslije žestoke borbe, neprijatelj je izgubivši dvadesetak vojnika, odstupio u polazne rejone. No, i tokom dva naredna dana, on uporno napada i nastoji da rastroji snage brigade — ali u tome ne uspijeva. Stamenom odbranom njenih bataljona — ustaše su stalno odbijane. Zbog vjerovatnoće da će otkrivenu brigadu neprijatelj napadati iz vazduha, njen štab naređuje promjenu rasporeda i prebacivanje u novi rejon, kao i to da se danju boravi van naseljenih mjesta i da se na svim položajima kopaju zakloni i vrši maskiranje⁷².

Na 21. udarnu brigadu su 7. 12. napale još jače snage neprijatelja, oko dva bataljona ustaša iz PTS i jedan bataljon iz sastava 371. njemačke divizije, koja je na to područje došla (iz Francuske i Italije), radi učešća u operaciji »Panter« na Baniju i Kordun⁷³. Neprijatelj je, u pravcu pretpostavljenog rasporeda naših jedinica krenuo iz dva pravca, i u selo Veliku Bunu došao iz pravca Male Bune, a u selo Podvornice iz pravca Turopolja. Do oštrog sukoba došlo je već oko 9 časova. Bataljoni brigade su se najprije izvukli iz sela, posjeli položaj i zaustavili neprijatelja, a zatim ga protivnapadom, nanevši mu ošjetne gubitke, prisilili na povlačenje oko 15.30 časova⁷⁴. No, predveče istog dana, kod sela Podvornice, dolazi do iznenadnog nailaska veće grupe Nijemaca (oko 60), na koju malo nesmotreno kreću Štab brigade, borci prištapskih jedinica i 2. bataljona, i brzo je razbijaju i nanose gubitke od desetak poginulih, među kojima su i dva oficira i jedan podoficir. Na žalost u tom spontanom jurišu, poginuli su komesar brigade Matija Vinković i zamjenik komesara 2. bataljona Andrija Vese-

⁷⁰ Zbornik, tom V, knjiga 22, str. 534 (izvod iz knjige depeša GŠ NOV i POH).

⁷¹ Zbornik, tom V, knj. 22, dok. 148, str. 708 i Arhiv VII, mikrof. 4—40—40.

⁷² Zbornik, tom V, knj. 22, str. 723 (izvještaj zapovjed. glav. stožera domobranstva o borbama sa partizanima) i Arhiv VII, reg. br. 38—2, K. 1129.

⁷³ Arhiv VII, a. NOR., k. 8, reg. br. 45/6 — a.

⁷⁴ Zbornik, tom V, knj. 22, dok. 74, str. 267.

linović. To je pomutilo radost zbog uspješnih borbi vođenih tog dana⁷¹ i ostavilo pouku, da svakoj borbi treba prići organizovano i ozbiljno.

Devetog decembra naveče, a zatim i narednih večeri, jedinice divizije su izlazile na prugu Zagreb — Sisak, i obezbeđujući se od brojnih okolnih garnizona, vršile njeno rušenje i miniranje. Danju su boravile van naseljenih mjesta zbog stalnog izvidanja i napada neprijateljske avijacije, a noću su izlazile na prugu i napadale neprijateljska obezbjeđenja i postaje, rušile i minirale željezničke šine i tt uređaje. U jednom od napada avijacije ranjen je i komandant 21. brigade major Dako Puač. Na njegovo mjesto postavljen je Dušan Kreća, a za komesara brigade Franjo Šremf Puba.

Nekoliko dana pred napad na aerodrom Kurilovec, koji je planiran za 19. 12. 1943, jedinice divizije su se, uz dobro obezbjeđenje, odmarale i pripremale za napad.

Napad na aerodrom Kurilovec, 15 kilometara od Zagreba, svakako je najznačajnija borba 28. divizije na ovom terenu, a njegova likvidacija — za neprijatelja — najneprijatnija akcija partizana u blizini Zagreba. Prema zapovjesti koju je izdao Štab divizije, početak napada je određen za 19. 12. 1943. u 20.00 časova, a za njegovo izvršenje određena je 17. brigada. Dvadeset prva brigada i Turopoljsko-posavski partizanski odred, dobili su zadatak da postave osiguranje i obezbjeđe akciju od Zagreba, Velike Gorice i Turopolja⁷⁶.

Sve jedinice divizije izvršile su temeljite pripreme za napad na aerodrom Kurilovec. Svakoj jedinici i borcu objašnjena je delikatnost zadatka koji predstoji i tražena maksimalna angažovanost u njegovom izvršenju. Raspoloženje jedinica i njihovih sastava garantovalo je uspjeh u borbi, u kojoj je trebalo savladati dvije satnije (čete) domobrana i 30 njemačkih vojnika.

Napad je otpočeo u predviđeno vrijeme, a izveli su ga 3. i 4. bataljon 17. udarne brigade. Njen Prvi i Drugi bataljon posjeli su položaje ispred Velike Gorice, sa zadatakom da spriječe intervenciju neprijatelja i oklopnog voza sa te strane. Poslije tročasovne borbe, posada aerodroma je savladana. Poginulo je oko 20, a zarobljeno 162 domobrana, 15 njemačkih vojnika i 1 oficir. Oslobođeno je 460 italijanskih vojnika, od kojih je 120 stupilo u brigadu. I 40 zarobljenih domobrana učinilo je to isto. Od naoružanja je zaplijenjeno 16 puškomitraljeza, 1 pav. mitraljez, 46 pušaka i 1 laki minobacač. Uništen je jedan avion i 6 kamiona, a zapaljeni su hangari i veće količine avionskog benzina i ulja. Ove gubitke priznao je i sam neprijatelj.

Iz brigade su poginula 4, ranjeno 16 drugova i drugarica⁷⁷.

Uspjehom postignutim ovim napadom na aerodrom, 28. udarna divizija je krunisala svoja uspješna dejstva u Turopolju. S obzirom da je Kurilovec na domaku Zagreba, ova akcija je odjeknula kao bomba.

⁷⁵ Zbornik, tom V, knj. 22, dok. 152 (i neprijatelj priznaje gubitke).

⁷⁹ Arhiv VII, a. NOR, k. 1129, reg. br. 40—1/2 (Zapovijest Štaba 28. divizije za napad na Kurilovec), i Arhiv VII, a. NOR, k. 1129, reg. broj 40—5/2 (Zapovijest Štaba 17. brigade).

⁷⁷ Zbornik, tom V, knj. 22, str. 388. i 763; Arhiv VII, a. NOR, k. 1130, reg. br. 39—2, i Zbornik, tom V, knj. 23, str. 107 (izvještaji Štaba VI slavonskog korpusa, Štaba 17. brigade i zapovjedništva glav. stožera domobranstva o borbama u Turopolju i napadu na Kurilovec).

Neprijatelj je bio zaprepašćen, a simpatizeri NOP i njegovi pripadnici — ohrabreni i podstaknuti na nove napore i dalju borbu.

Vjerovatno bi uspjeh u ovoj akciji bio još veći, da neprijatelj nije uspio da potisne zasjedu 21. brigade. Jak neprijateljev oklopni odred iz Zagreba, sastavljen od Nijemaca i ustaša, pošao je u intervenciju čim je obavešten o napadu⁷⁸.

U svom energičnom nastupanju naišao je na zasjedu jedinica 21. brigade, i pošto ove nisu imale sredstava za protivoklopnu borbu, uspio da ih potisne. No, zahvaljujući rušenju mostova na riječici Lomnica u selu Vukovina, neprijateljski tenkovski sastav nije mogao za našim jedinicama. Treći bataljon 17. brigade koji je bio najugroženiji, obaviješten je na vrijeme o prodoru neprijatelja, pa je blagovremeno prekinuo borbu i bezbjedno se povukao u selo Mala Buna.

U akciji na Kurilovec, poginuo je, između ostalih, zamjenik komesara 3. čete 3. bataljona Jovo Bunčić, a istakli su se naročito — komandant 4. bataljona Zdravko Uskoković i komandiri četa Dušan Bosnić, Pero Branković i Milan Rodić⁷⁹, te više nižih starješina i boraca 3. i 4. bataljona.

Od 20. do 23. decembra, jedinice divizije su na sjeveroistočnoj strani Vukomeričkih Gorica, u rejonu sela Dragonožec, Dubranec, Vukomerić, Kravarsko, Cerje, gdje se uz pojačano izviđanje i obezbjeđenje, odmaraju od napornih borbi i marševa i spremaju za nove zadatke. Odmazde radi, neprijatelj ih stalno izviđa i napada iz vazduha sela, u kojima pretpostavlja da se nalaze partizani. Naročito uporno je bombardovao Kravarsko i obližnja mjesta i narodu nanosio veliku materijalnu štetu. Zbog rušenja pruge Zagreb — Sisak, Nijemci i ustaše, na bandere pored iste, vješaju 42 civila dovedena iz okolnih zatvora⁸⁰.

Zbog onoga što je, od dolaska u Turopolje, učinila 28. divizija, i zbog osjećaja ugroženosti samog Zagreba, bilo je za očekivati da neprijatelj izdvoji dio snaga koje učestvuju u operaciji »Panter«, i usmjeri ih na 28. diviziju. Radi toga Glavni štab Hrvatske 23. 12. 1943, upućuje Štabu 28. divizije radio-depešu slijedeće sadržine: »Sa divizijom se odmah prebaciti preko Save i preko Moslavine krenite za Slavoniju u sastav svog 6. korpusa, gdje ćete se popuniti novim boricima. Pripremu i prelaz preko Save izvedite u najvećoj tajnosti da bi se izbjeglo napade jačih neprijateljskih snaga, tj. 371. njemačke pješadijske divizije i 1. njemačke kozačke divizije na snage divizije«⁸¹.

Na osnovu toga naređenja, Štab 28. divizije 24. 12. naređuje pokret za Moslavinu u tri etape i opštim pravcem: Dubranec — Šiljakovina — M. Buna — Mraclin — Vukovina — r. Sava — Oborovo, gdje ina da se prebaci noću 25—26. decembra, a odatle za Moslavinu. Pošto se uspješno prebacila preko Save, i u rejonu Oborova sačekala do večeri 26. decembra, divizija je produžila, naređenim pravcem, za Moslavinu i Bilogoru. Četvrtog januara 1944. godine je u Podravini — u Pitomači. Tu komandant 6. korpusa, Petar Drapšin, vrši smotru di-

⁷⁸ Arhiv VII, a. NOR., k. 1137, reg. br. 2/2 (Izveštaj Štaba 21. brigade o napadu na Kurilovec).

⁷⁹ Arhiv VII, a-NOR, k. 1136, reg. br. 4—39/2 (Bojne relacije 17. brigade).

⁸⁰ Zbornik, tom V, knjiga 22, dokumenat 168, strana 766.

⁸¹ Zbornik, tom V, knj. 22, str. 573 (Izvod iz knjige poslatih depeša Glavnog štaba Hrvatske) i Zbornik, tom V, knj. 22, str. 573.

vizije i odaje joj priznanje za sve što je postigla u četvoromjesečnim borbama na teritoriji II operativne zone i u neposrednoj blizini Zagreba.

No, priznanje za ukupne rezultate i uspjehe postignute u periodu septembar — decembar 1943. godine, Dvadeset osmoj slavonskoj udarnoj diviziji, odao je i Vrhovni komandant NOV i POJ maršal Tito, slijedećim riječima:

»Izražavam zahvalnost i priznanje borcima i rukovodiocima 28. divizije na čelu sa potpukovnikom Antićem koji su pokazali veliko junaštvo i oslobodili Varaždinske Toplice, Čazmu, Ludbreg, Ivanjsku, Zlatar, Koprivnicu i uništili aerodrom kod Velike Gorice«⁸².

Za četiri mjeseca, koliko je boravila i dejstvovala na teritoriji II operativne zone, 28. divizija je, sem borbom i svojim držanjem, i cjelokupnom aktivnošću — davala i dala značajan prilog u širenju narodnooslobodilačkog pokreta i jačanju II operativne zone, čijim jedinicama i ustanovama je predala i velike količine zaplijenjenog oružja, municije i druge vojne opreme i tako doprinijela stvaranju 10. korpusa Zagrebačkog.

U isto vrijeme, divizija je iz svog borbenog stroja izgubila oko 700 boraca i rukovodilaca — poginulih i ranjenih, i pala na 65 odsto brojnog stanja s kojim je, na ovaj teren, krenula iz Slavonije.

Poslije odmora i sređivanja, iz Podravine je krenula za Slavoniju i u njoj se našla 13. i 14. januara 1944, a desetak dana kasnije već je u novoj borbi — za likvidaciju zloglasnog uporišta i VI ustaške bojne u Čaglinu⁸³.

MATIJA VINKOVIĆ »SLOBODAN«

politički komesar 21. slavonske NOU brigade

Rođen je 1922. godine u Slobodnici kod Slavenskog Broda. Osnovnu školu pohađao je u rodnom selu, a gimnaziju u Slavanskom Brodu i Zagrebu.

član Saveza komunističke omladine postao je u jesen 1939. godine.

Poslije okupacije zemlje, juna 1941. godine, ustaške vlasti ga hapse i odvođe u zatvor u Slavonski Brod. Nakon mjesec dana je pušten, ali su ga ustaše, u jesen iste godine još jednom uhapsile, držale u zatvoru i batinale.

Oktoobra 1941. godine primljen je za člana Komunističke partije Jugoslavije.

U partizanske jedinice je otišao 15. aprila 1942. godine i raspoređen u 1. četu 1. bataljona Slavenskog partizanskog odreda, koja se nalazila na prostoru oko Daruvara. U toj četi (komandir Pajo Orozović — Brko, politkomesar Vlado Ivanec) je tokom ljeta i jeseni 1942. godine bio politički de-

⁸² Vidjeti knjige »17. udarna slavonska brigada«, str. 59, izdanje NIO »Poslovna politika«, Beograd i Skupština općine Grubišno Polje 1983. i »21. slavonska udarna brigada«, str. 112, izdanje VIZ Beograd 1981.

⁸³ Zbornik, tom V, knjiga 23, str. 237. i 248.

OPŠTA NAPOMENA: O svim borbama 28. udarne divizije na teritoriji II operativne zone u jesen i zimu 1943. godine, sem o napadu Sedamnaeste na Ludbreg i borbi brigade »Braće Radić« na šemovačkim položajima, šire je pisano u monografiji »17. slavonska brigada«, autora Zdravka Cvetkovića, izdatoj od strane VIZ 1978, publikaciji »17. udarna slavonska brigada«, izdatoj od strane NIO »Poslovna politika«, Beograd 1983. i monografiji »21. slavonska udarna brigada« autora Bogdana Bosiočića, izdatoj od strane VIZ Beograd, 1981. godine.

legat voda i zamjenik političkog komesara čete. Iz toga vremena drugovi ga pamte po partizanskom imenu »Slobodan«.

U 17. slavonskoj brigadi bio je omladinski rukovodilac brigade, a 26. 6. 1943. godine imenovan je na dužnost političkog komesara 3. bataljona.

Snimljeno u Ludbregu oktobra 1943. godine. 1. Blažo Majstorović »Šubara«, zamjenik politkomesara 3. bataljona 11. slavonske NO udarne brigade. Od decembra mjeseca politički komesar, a od jula 1944. komandant istog bataljona. Od marta 1945. godine komandant 21. slavonske NO udarne brigade. 2. Matija Vinković, politički komesar 3. bataljona 17. slavonske NO udarne brigade, rođen u Slobodnici kod Slav. Broda. Poginuo u selu Mala Buna (Turopolje) decembra 1943. godine na dužnosti političkog komesara 21. slavonske NO udarne brigade. 3. Dušan Popović, zamjenik komandanta 3. bataljona. Poginuo na dužnosti komandanta 2. bataljona 17. slavonske NO udarne brigade 6. jula 1944. godine u borbi za Ludbreg.

Treći bataljon 17. slavonske NO udarne brigade naročito se istakao u borbi za oslobođenje Ludbrega 3. 10. 1943. godine, pa u izvještaju štab brigade ističe umješno rukovođenje borbom komandanta bataljona Radomira Markovića — Salka i političkog komesara Matije Vinkovića.

Uskoro zatim, polovinom oktobra 1943. godine postavljen je na dužnost političkog komesara 21. slavonske brigade.

Poginuo je 7. decembra 1943. godine kod sela Podvornice u okolini Velike Gorice u vrijeme borbi 28. divizije u Turopolju. Sahranjen je u selu Kravarsko.

PRILOZI:

**SPISKOVI BORACA KOJI SU POGINULI U BORBI ZA OSLOBODENJE
LUDBREGA 3. 10. 1943. GODINE**

**1. Spisak boraca 17. slavonske NO udarne brigade
koji su poginuli u Ludbregu i Šemovcu**

U spisku se navodi prezime i ime, godina i mjesto rođenja, kao i opština.

ANTOLOVIC ANTON, 1928.	Andrijaševci, Vinkovci,
BADOVINAC S. BRANKO, 1925.	Bačkovica, Bjelovar,
BUBAN MILAN, 1924.	Zrinjska, Grubišno Polje,
IGALAC L. LUKA, 1928.	Andrijaševci, Vinkovci,
JOVANOVIĆ P. MILE, 1924.	Miljanovac, Daruvar,
KOVACEVIC L. LAZO, 1927.	Velika Dapčevica, Grubišno Polje,
KRAMARIC T. JOSIP, 1926.	Abljanovci, Osijek,
KUNDADZIJA M. ĐURO, 1920.	Turčević Polje, Grubišno Polje,
LEŽ ARTUR, 1924.	Zagreb,
MATIĆ M. STOJAN, 1908.	Sekulinci, Podravska Slatina,
PEIC T. MATO, 1906.	Badljevina, Pakrac,
RADOVANOVIĆ M. MILORAD, 1916.	Bršadin, Vukovar,
ŠARKIĆ P. ĐURO, 1920.	Nijemci, Vinkovci,
TIMARAC C. LJUBOMIR, 1924.	Eminovački Lug, Slavonska Požega,
VUČKOVIC MILAN, 1919.	Kapinci, Podravska Slatina.

Od navedenih 15 boraca 17. brigade, deset ih je poginulo u Ludbregu, a pet u borbi u Šemovcu.

Prema izvještaju 10. divizije NOV Hrvatske (kasnije preinačena u 28. diviziju NOV Jugoslavije), navodi se, da je kao pojačanje Brigadi »Braće Radić« na zasjedi prema Varaždinu u selu Šemovac, upućeno mitraljesko protivtenkovsko odjeljenje 17. slavonske NO udarne brigade od 8 boraca. Od tih 8 boraca 5 je poginulo u borbi kod Šemovca, 2 su ranjena, a samo je jedan ostao nepovrijeđen. Tom prilikom je uništen i protivtenkovski mitraljez 12,7 mm američke proizvodnje (Vidjeti: Zbornik, tom V, knjiga 20, dokumenat broj 64).

Jedini nepovrijeđeni borac iz tog odjeljenja 17. brigade, bio je Antun Major. Zamjenik komandanta 10. (odnosno 28) divizije Radojica Nenezić, koji je bio određen da komanduje sektorom odbrane prema Varaždinu — ovako opisuje susret sa Antunom Majorom na položaju kod Šemovca: »Pt puška je iz 17. brigade a nišandžija je bio hrabri partizan, Mađar iz Pakraca, Antun Major. Našao sam ga neposredno poslije borbe gdje ošamućen i iscrpljen leži na zemlji. Nije mogao da ustane ni da govori. Osmjehom i pokretom glave dao mi je znak da se raduje pobjedi«. (Vidjeti tekst Radojice Nenezića u drugom dijelu ove knjige, glava druga poglavlje šesto).

Dakle, Antun Major nije poginuo u borbi kod Šemovca, kako je to navedeno u monografiji: »32. divizija NOVJ« na strani 381, pod rednim brojem 40. On je kasnije bio komandir čete u 17. brigadi. Umro je poslije rata.

Nije nam uspjelo da tačno utvrdimo imena petorice boraca iz 17. brigade, koji su poginuli u borbi kod Šemovca. Njihova imena se nalaze u navedenom spisku među imenima 15 poginulih boraca 17. brigade.

2. — Spisak boraca Brigade »Braća Radić« koji su poginuli u borbi kod Šemovca

Andročec Vinko,
Barbarić Franjo, Vrapče, Zagreb,
Barbarić Hajnić Jelica, Vrapče,
Bobinac Božidar, Dugo Selo,
Briz Stjepan, Radoboj (Krapina),
Crnčić Ivan, Sudovec (Križevci),
Flegar Janko, Donja Stubica,
Genrić Vjekoslav,
Haluša Ignac, Koprivnica,
Jagić Franjo, Ludbreg,
Jagić Vlado, Sesvete, Ludbreg,
Jandras Nikola, Zaprešić, Zagreb,
Janušić Stjepan, Kelemen, Varaždin,
Kolarić Tomo, Ludbreg,
Korin Zvonko, Čazma,
Krajač Franjo, Ludbreg,
Krsnik Mirko, Sračinec, Varaždin,
Kune Anton, student iz Zagreba,
Lekos Aleksandar, Firburg,
Malogorski Stjepan, Jesenje, Krapina,
Marona Ivan,
Mihajlović Stjepan, Topolje,
Novak Miško, Pekar, Dubrava, Zagreb,
Oraić Josip, Šemnica, Gornja Krapina,
Palničec Zdenka, Donja Stubica,
Papa Stjepan, Leprovica, Dugo Selo,
Plevnik Vilim, Klanjec,
Ptičen Josip, Zagreb,
Puhović Dušan, Zabnica, Križevci,
Ribić Božidar, Klanjec,
Rudi . . . . , učitelj iz Zagreba,
Rusek Josip, Dugo Selo,
Severović Nikola, Bolfan, Ludbreg,
Stanković Antun, Turčišće, Čakovec,
Sokolović Veseljko, Tetak, Đakovo,
Strugar Milan, Donja Stubica,
Tokar Milica, student iz Čazme,
Višnjić Ivan, Martijanec, Ludbreg,
Višnjić Stevo, Martijanec, Ludbreg.

Ovaj spisak je objavljen u knjizi: »32. divizija NOV Jugoslavije« — izdanje: Globus — Zagreb, Vojnoizdavački i novinski centar — Beograd, 1988. godine str. 381, a sačinili su ga drugovi Dragan Rahle i Drago Rome nakon istraživanja raznih izvora.

U tome spisku je pod rednim brojem 40 naveden i Major Antun iz 17. brigade. Međutim, kao što je u prethodnom tekstu rečeno, Major Antun je bio u borbi kod Šemovca, ali nije poginuo. Prema tome broju od 39 poginulih boraca brigade »Braće Radić«, treba dodati broj od 5 poginulih boraca 17. brigade, što zajedno čini broj od 44 poginula partizana u borbi kod sela Šemovac 3. 10. 1943. godine.